Εκλεκτικές συγγένειες του Διαφωτισμού

Αλέξανδρος Σχισμένος

Υπάρχει ένα ερώτημα, αν η φιλοσοφική έκπτωση του νεοφιλελευθερισμού συμπαρασύρει το σύνολο των φαντασιακών σημασιών που φέρονται στον νοηματικό του πυρήνα. Άραγε μπορούμε να εντοπίσουμε κάποιο απελευθερωτικό νόημα στις ευρύτερες πτυχές του πολιτικού φιλελευθερισμού, ενώ καταγγέλλουμε σφόδρα τον παραλογισμό του οικονομικού αντιστοίχου του, όπως ο Καστοριάδης εντοπίζει ένα επαναστατικό στοιχείο στον μαρξισμό, το οποίο συμπλέει με το συντηρητικό; Εξάλλου και ο πολιτικός φιλελευθερισμός προέκυψε εν μέσω μίας κοινωνικοϊστορικής τρικυμίας, της διαφωτιστικής και τεχνικο-μηχανικής και βιομηχανικής επανάστασης και ενέπνευσε ανάλογες πολιτικές επαναστάσεις.

Σε ένα άρθρο του στο ελευθεριακό πολιτικό περιοδικό «Βαβυλωνία», ο Γιώργος Πολίτης αναζήτησε τις συγγένειες μεταξύ αναρχισμού και πολιτικού φιλελευθερισμού, όπως το έθεσε, τοποθετώντας μάλιστα τα δύο ρεύματα απέναντι στον ολοκληρωτισμό. Ο κλασικός, τρόπον τινά, πολιτικός φιλελευθερισμός και ο κλασικός αναρχισμός ξεπηδούν από τη διανοητική επανάσταση του Διαφωτισμού και μάλιστα ο αναρχισμός διατηρεί ισχυρά στοιχεία της πολιτικής φιλοσοφίας του κλασικού πολιτικού φιλελευθερισμού που προηγήθηκε χρονικά και μάλιστα τα ριζοσπαστικοποιεί.

Στο προαναφερθέν άρθρο, ο Πολίτης διαφοροποιεί σαφώς τον νεοφιλελευθερισμό από τον κλασικό πολιτικό φιλελευθερισμό, του John Locke και των Mill, πατέρα και γιου. Ορίζει τον νεοφιλελευθερισμό σαν «ανάποδο μαρξισμό», εξαιτίας της τυφλής πίστης στις κρυφές δυνάμεις της οικονομίας. Και πράγματι, η Μάργκαρετ θάτσερ θα ήταν ο χειρότερος εφιάλτης ενός Locke, ενός ανθρώπου που σθεναρά υποστήριξε το δικαίωμα του λαού στην

εξέγερση. Αρκεί όμως αυτή η διαφοροποίηση;
Για να γίνει αυτή, πρέπει να αναγνωρίσουμε επακριβώς τη διαδικασία απογύμνωσης που υπέστη ο κλασικός πολιτικός φιλελευθερισμός στα χέρια των νεοφιλελεύθερων, από τον Hayek και πέρα. Και ήταν μια απογύμνωση ηθική. Ηθική με τη βαθιά φιλοσοφική έννοια, γιατί η εμπιστοσύνη στο απαλλοτρίωτο δικαίωμα του ατόμου στην ελευθερία, εκπορνεύτηκε όταν το άτομο νοήθηκε ως οικονομική απλώς μονάδα, ως μηχανή πλούτου και εκμετάλλευσης. Την ασαφή ηθικότητα του κοινού καλού αντικατέστησε η παράλογη ηθικολογία της «ελευθερίας της αγοράς». Μίας αγοράς που δεν ήταν ποτέ «ελεύθερη», αφού οι μεγάλες κρατικές οικονομίες ήδη από την περίοδο του μερκαντιλισμού αλλά και την εποχή του βιομηχανικού καπιταλισμού και σήμερα, θέτουν κατά το δοκούν δόκιμους περιορισμούς και δασμούς προκειμένου να αναπτυχθούν ανταγωνιστικά, πράγμα που εξίσου κάνουν με διαφορετικό τρόπο τα επιχειρηματικά τραστ και τα μονοπώλια, ούτε «αγορά» αφού η σχέση του καταναλωτή με το προϊόν είναι απόλυτα ατομική και η συλλογική διάσταση της αγοράς είναι απλώς εξωτερική.

Κι όμως, αυτό το ξεγύμνωμα από την ηθική προς την ηθικολογία μπόρεσε να συμβεί μέσα από τη διαστρέβλωση κάποιων εννοιών που προσφέρονται προς διαστρέβλωση, ακριβώς όπως τα ολοκληρωτικά στοιχεία στον μαρξισμό κατέπνιξαν τα επαναστατικά. Οι σημαντικότερες είναι οι έννοιες του ατόμου, της εξουσίας και της ιδιοκτησίας.

Οφείλουμε να τονίσουμε, πάντως, πως τα ριζοσπαστικά και απελευθερωτικά στοιχεία του φιλελευθερισμού, αυτά που απηχούν τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις διακηρύξεις της αμερικάνικης επανάστασης είναι αφενός ισχυρώς ηθικά φορτισμένα και αφετέρου αυτά που διατηρούνται και στην αναρχική σκέψη. Αλλά είναι επίσης στοιχεία του προτάγματος της αυτονομίας που διατηρούνται αυτούσια και στον πυρήνα του σοσιαλιστικού κινήματος, ιδιαιτέρως στη σκέψη των ουτοπικών σοσιαλιστών, για να καταπνιγούν σε μετέπειτα ολοκληρωτικές μεταλλάξεις του μαρξιστικού ρεύματος, που και ο ίδιος ο Μαρξ θα αποστρεφόταν,

μία εκδοχή των οποίων είναι ο Λενινισμός.

Το αναπαλλοτρίωτο της ελευθερίας του ατόμου και οι ατομικές ελευθερίες κάθε ανθρώπου, ασχέτως πολιτισμού, χρώματος, θρησκείας, όπως αναφέρεται π.χ. στη διακήρυξη της ανεξαρτησίας αποτελεί στοιχείο που εκφράζεται στους φιλελεύθερους στοχαστές τύπου Locke και Jefferson (1743-1826) και αργότερα με έμφαση στη σκέψη του Godwin (1756-1836), του Μπακούνιν (1814-1876), του Προυντόν (1809-1865) και των λοιπών αναρχικών και ουτοπικών σοσιαλιστών. Είναι ακόμη αξίες που εμφορούν το ρεύμα και το κίνημα του βορειοαμερικάνικου κοινοτισμού, που εκπροσωπούν ο Henri David Thoreau (1817-1862) με την ιδέα της πολιτικής ανυπακοής, η ποίηση του Walt Whitman (1819-1892), όπως επίσης και το κίνημα ενάντια στη δουλεία και το τεράστιο συνδικαλιστικό κίνημα των Η.Π.Α. Πρέπει να αναφέρουμε ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου το μαρξιστικό κίνημα δεν ρίζωσε ποτέ, αναδείχθηκαν ισχυρές αναρχοελευθεριακές τάσεις, ένα από τα μεγαλύτερα αναρχοσυνδικαλιστικά κινήματα, στο οποίο οφείλουμε την καθιέρωση του 8ώρου, μέσα από τη ριζοσπαστικοποίηση των στοιχείων της αυτονομίας που επιβιώνουν στο κείμενο της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας και την πολιτική παράδοση του Jefferson.

Η πρώτη ριζική διαφοροποίηση των αναρχικών έρχεται στο ζήτημα της εξουσίας. Οι αναρχικοί, συνεπείς στην ιδέα της ατομικής ελευθερίας ως προϋπόθεση της συλλογικής, αρνούνται κάθε κράτος, όπως γνωρίζουμε. Από την άλλη, οι φιλελεύθεροι, περιορίζουν την ελευθερία του ατόμου στη σύναψη του κοινωνικού συμβολαίου, οδηγούμενοι σε έναν συμβιβασμό με την κρατική εξουσία, και ως κρατική ονομάσαμε κάθε εξουσία οργανωμένη, αυτονομημένη και θεσμικά διαχωρισμένη από την κοινωνία. Η αναρχική παράδοση έχει να παρουσιάσει τον αναρχοατομικισμό ως ακραία τυποποίηση της ελευθερίας του ατόμου, ενώ οι φιλελεύθεροι ένα ελάχιστο κράτος. Φυσικά, όταν η έννοια του κράτους θεωρείται αυτονόητη, ήδη η αρχή του αποκλεισμού τίθεται ως θεμέλιο της εξουσίας και το «ελάχιστο» μπορεί να σημαίνει, (όπως ήταν πράγματι η έκκληση του Στέφανου Μάνου τον

Δεκέμβρη του ’08), να κατεβεί ο στρατός ενάντια στο λαό.

Φυσικά, η φιλελεύθερη ιδέα του κράτους ως αμοιβαία παραχώρηση ελευθεριών μέσα από ένα κοινωνικό συμβόλαιο ελεύθερων ατόμων είναι η φαντασίωση που οδηγεί σε αυτά τα συμπεράσματα. Είναι ο άνθρωπος νοούμενος ως το μοναχικό άτομο, που αποτελεί μία επικίνδυνη επινόηση, η οποία οδηγεί αφενός στον οικονομικό ολοκληρωτισμό της ελεύθερης αγοράς και αφετέρου στον καταναλωτικό ατομικισμό της κατάθλιψης.
Αν θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε αφελή την ιδέα των αναρχικών πως μπορεί να υπάρξει κοινωνία χωρίς εξουσία, περισσότερο αφελής μοιάζει η φιλελεύθερη ανθρωπολογία, η οποία βλέπει το άτομο ως μονάδα ξεκομμένη από την κοινωνία και σε μία προκοινωνική «φυσική κατάσταση». Το άτομο είναι κοινωνικός θεσμός και απηχεί την κοινωνία. Και είναι σαφές, όπως είπαμε, πως δίχως κοινωνία δεν θα μπορούσαμε να μιλήσουμε, δεν θα μπορούσαμε καν να γνωρίζουμε πως γεννηθήκαμε ή πως θα πεθάνουμε. Αυτό που είναι ριζικά ατομικό μέσα μας, η ψυχή μας με την φιλοσοφική και όχι την μεταφυσική έννοια, η ριζική μας φαντασία, έχει από τον καιρό της γέννησής μας επενδυθεί και επενδύσει σε κοινωνικές σημασίες, σε αξίες και νοηματοδοτήσεις πρόσφορες στην κοινωνία που γεννηθήκαμε. Στο κοινωνικόϊστορικό μας περιβάλλον, βρίσκονται, ανάμεσα στις άλλες και οι ανοιχτές σημασίες του διαφωτισμού, του ουμανισμού και της αυτονομίας που αποτελούν πλέον μέρος της κληρονομιάς της ανθρωπότητας.

Ένα άτομο λοιπόν, με την θατσερική έννοια του «δεν υπάρχει κοινωνία, μόνο άτομα», είναι απλώς ένα φανταστικό τέρας, μία κατακερματισμένη στενή αντίληψη ανίκανη να αντιληφθεί το κοινωνικοϊστορικό. Η ελευθερία του ατόμου είναι μία κοινωνική σημασία και δεν μπορεί να υπάρξει ούτε να γίνει αντιληπτή παρά σαν ομοούσια της κοινωνικής ελευθερίας.

Αυτό οι αναρχικοί το γνώριζαν, οι φιλελεύθεροι εξ αρχής το υποπτεύονταν. Κι όμως, τι σημαίνει κοινωνική ελευθερία;
Εδώ οφείλουμε να πούμε ότι οι ηθικές έννοιες που συζητάμε είναι πολιτικές έννοιες. Ο κλασικός αναρχισμός αστοχεί στο ζήτημα της εξουσίας, όπως ο φιλελευθερισμός στο ζήτημα του

κράτους. Αν καταλάβουμε το κοινωνικοϊστορικό ως πεδίο ύπαρξης του ανθρώπου και το άτομο ως αδιαχώριστο από την κοινωνία, θα καταλάβουμε ότι μία μορφή εξουσίας υπάρχει ήδη ως κοινωνική θέσμιση στις σημασίες, στη γλώσσα, στη συνύπαρξη και αυτοδημιουργία μέσω της παιδείας. Αν υπάρχει κοινωνία και υπάρχει εξουσία, ως δύναμη πολιτική, ως αυτοθέσμιση, τότε από πού έρχεται αυτή η κοινωνία και αυτή η εξουσία;

Ο κλασικός φιλελευθερισμός επικαλείται τον θεό ως Λόγο, ορθολογική δύναμη, θεοποιώντας τον λειτουργικό ορθολογισμό και ορθολογικοποιώντας τον θείο. Προσφεύγει δηλαδή σε μία θεολογική θεμελίωση του ορθολογισμού, δίχως να αντιλαμβάνεται πως αυτό ισοδυναμεί με την άρνηση της εγκυρότητας των ίδιων του των τελεστικών κατηγοριών. Έτσι, καθίσταται λογικά δυνατός ο Αδαμικός άνθρωπος του Locke. Η Φύση, ως ύψιστη διάνοια φορτισμένη με ηθική δύναμη είναι η απάντηση του ρομαντισμού και των κλασικών αναρχικών. Η Φύση αυτή είναι μία ακόμη μορφή του θεού. Οι κλασικοί αναρχικοί αρνούνται κάθε εξουσία γιατί πιστεύουν ότι ο άνθρωπος είναι φύσει καλός. Όμως η Ιστορία έχει αποδείξει όχι μόνο ότι ο άνθρωπος είναι και καλός και κακός, αλλά και ότι οι κατηγορίες του Καλού και του Κακού έχουν νόημα μόνο για τον άνθρωπο.

Ο σύγχρονος αθεϊστικός διαφωτισμός των πλατειών και των εξεγέρσεων θέτει ως ζητούμενο την απεξάρτηση της κοινωνίας από κάθε εξωκοινωνική πηγή, κάθε μεταφυσική δικαίωση. Η κοινωνία αυτοθεσμίζεται, και πάντοτε, πέραν κάθε θεσμισμένου καθεστώτος είναι παρούσα η θεσμίζουσα δύναμη της κοινωνικής και ιστορικής συλλογικής ύπαρξης των ατόμων. Από τη στιγμή που αυτό συμβαίνει, δικαιωματικά μπορούμε να αγωνιστούμε από κοινού για μία ρητή, συνειδητή αυτοθέσμιση. Αυτό προϋποθέτει την επίγνωση πως δεν υπάρχουν νόμοι της ιστορίας ή της αγοράς έξω από τη δραστηριότητα των ανθρώπων. Συνεπώς, δεν μπορούμε να παραχωρήσουμε την εξουσία σε καμία αυθεντία, δεν μπορούμε να απολέσουμε την ευθύνη μας για τις ζωές μας, δίχως να απολέσουμε την ελευθερία μας.

Έτσι, ηθικά, ο κλασικός αναρχισμός παρουσιάζεται σαν μία

ανοιχτή γέφυρα μεταξύ του σοσιαλισμού και του φιλελευθερισμού, σε αντίθεση με την κλειστότητα και των δύο. Γιατί ο σοσιαλισμός θέτοντας την πίστη του στο «κοινωνικό» κράτος, έρχεται να υποστηρίξει το ολοκληρωτικό κράτος στην ακραία του μορφή, ενώ ο φιλελευθερισμός θέτοντας την πίστη του στην «ελεύθερη αγορά» υποστηρίζει την «ελευθερία» των εμπορευμάτων και το απολυταρχικό κράτος.

Ένας ελεύθερος άνθρωπος δεν μπορεί παρά να είναι ένας άνθρωπος που αποφασίζει για τα κοινά, ένας άνθρωπος που συμμετέχει σε ελεύθερους, προφανώς αμεσοδημοκρατικούς θεσμούς που διασφαλίζουν την αυτονομία της κοινωνίας. Η άμεση δημοκρατία είναι η πρόταση μίας κοινωνικής εξουσίας βασισμένη σε οριζόντια δίκτυα και διαρκείς τοπικές αυτοθεσμίσεις. Και η άμεση δημοκρατία είναι μια μορφή εξουσίας δίχως κράτος, βάσει της συνεχούς ανακλητότητας, του μη αποκλεισμού, της ατομικής δημιουργίας και της συλλογικής πράξης μέσω της διαρκούς λελογισμένης αυτοθέσμισης.

Οι φιλελεύθεροι, όπως και οι μαρξιστές εμφορούνται από μία στρεβλή εικόνα του ατόμου και το περιορίζουν σε οικονομικές κατηγορίες, σε παραγωγό ή εργαλείο. Στον φιλελευθερισμό όσον μας αφορά, αυτό είναι άμεσα συνδεδεμένο με την έννοια της ιδιοκτησίας. Ο Λόρδος Russell κατηγορεί ήδη τον Locke για την έμφαση που έδινε στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Είναι γνωστή φυσικά η φράση που αποδίδεται στον Προυντόν, από την άλλη, πως η ιδιοκτησία είναι κλοπή, την οποία δεν την εννοούσε και τόσο ο ίδιος.

Σήμερα, το ζήτημα της ιδιοκτησίας δεν τίθεται απλώς ως ζήτημα υπεράσπισης της ατομικής ή της συλλογικής ιδιοκτησίας. Η παγκόσμια κατάσταση φανερώνει πως είναι η ίδια η έννοια της ιδιοκτησίας που είναι προβληματική. Τόσο η κατάρρευση του πλανήτη, όσο και η κρίση των αγορών, φανερώνουν πού οδήγησε η φαντασιακή σημασία της ιδιοκτησίας, η οποία ενσαρκώθηκε στην μανία κυριάρχησης επί της φύσεως και στην αρρώστια της διαρκούς κερδοσκοπίας. Πολιτικά και φιλοσοφικά, το τέρας του νεοφιλελευθερισμού είναι η αρχή της ιδιοκτησίας αχαλίνωτη από

τις πρώιμες ηθικές δεσμεύσεις περί γενικής ευημερίας. Πρέπει άραγε σαν κοινωνία και σαν ατομικότητες να εμμείνουμε στην υπαρξιακή επένδυση του νοήματος της ζωής μας σε πράγματα που απλώς δεν γίνεται να μας ανήκουν; Η ίδια η υφή του Χρόνου ως διαρκή αλλοίωση συνεπάγεται ότι τα εξωτερικά αντικείμενα είναι πάντοτε απλώς δανεικά, κι αν κάτι ανήκει ιστορικά στο άτομο αυτό είναι η μορφή της προσωπικής του δημιουργίας, όχι όμως το αντικείμενο της δημιουργίας του αυτό καθαυτό. Η απληστία οδηγείται να καλύψει το ηθικό κενό που άφησε η καπιταλιστική ανάπτυξη. Σήμερα, το κενό αποκαλύπτεται σαν κατάρρευση της μεσαίας τάξης. Αυτό που καταρρέει είναι ακριβώς οι ψευδεπίγραφες υποσχέσεις και η ασημαντότητα που δημιούργησε ο καταναλωτισμός. Το πρόβλημα είναι μήπως καταρρεύσει η ίδια η ανθρωπότητα.

Αν γίνει αυτό, θα γίνει μέσα από την εμμονή στην ιδιοκτησιακή λογική που επιβάλλεται ως αειφόρα κερδοσκοπία στις πανάρχαιες κοινωνικές λειτουργίες της ανταλλαγής και του εμπορίου. Έχει φανεί πως αυτός είναι ο δρόμος της συνολικής εξόντωσης και ένας δρόμος ηθικής και κοινωνικής εξαθλίωσης. Γιατί είναι γνωστό πως όταν εξαθλιώνεται ο δούλος, το ίδιο συμβαίνει και στον αφέντη. Η ιδιοκτησία ως κυριαρχικό δικαίωμα, όχι ως απόκτηση ενός αντικειμένου αλλά ως κυριότητα επί του αντικειμένου αντανακλάται σε όλους τους θεσμούς ενός νεοφιλελεύθερου κράτους ως κυριότητα των επιχειρήσεων πάνω στον φυσικό πλούτο και ως κυριαρχία του κράτους πάνω στις κοινότητες. Δεν νομίζω πως τίθεται συζήτηση πως δεν μπορεί να υπάρξει ελευθερία αν οι άνθρωποι είναι μπλεγμένοι στα δίχτυα αόρατων οικονομικών δυνάμεων που στην πραγματικότητα είναι πολύ συγκεκριμένα ιδιοτελή συμφέροντα. Δεν μπορεί να υπάρξουν πολιτικοί θεσμοί αυτονομίας αν υπάρχει οικονομική υποτέλεια.

Αυτό το γνώριζε ήδη ο Σόλων, πριν τη θεμελίωση της αρχαίας άμεσης δημοκρατίας και προχώρησε στη σεισάχθεια. Οι σύγχρονες αναζητήσεις του κινήματος της αυτονομίας οδηγούν σε εγχειρήματα και δομές περιορισμένης οικονομίας. Δηλαδή, μίας οικονομίας που δεν εμφορείται από την ιδέα του κέρδους, αλλά

της κοινωνικής αλληλεγγύης. Που δεν φέρεται από μανιακούς μοναχικούς εγωιστές αλλά από συνειδητά κοινωνικά άτομα, που αναγνωρίζουν πραγματικά τον άλλο ως κομμάτι του εγώ τους. Μία οικονομία που δεν παράγει πολιτική εξουσία αλλά ενισχύει τις πολιτικές δομές αυτονομίας. Μία οικονομία που ήδη οργανώνεται σε δίκτυα αυτοδιαχειριζόμενων κολεκτίβων, αυτόνομων παραγωγών/καταναλωτών και ελεύθερους κοινωνικούς χώρους. Διάσπαρτες νησίδες μέσα σε ένα παγκόσμιο πυκνό πλέγμα εμπορευματικών καπιταλιστικών συναλλαγών, προσφέρουν ένα πρότυπο οργάνωσης με όρους αμεσοδημοκρατίας και αυτοδιαχείρισης, που αγωνίζονται να επεκταθούν σαν τόποι και κόμβοι ελεύθερου δημόσιου χρόνου και χώρου. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι ο μετασχηματισμός του ευρύτερου κοινωνικού φαντασιακού είναι μία διαδικασία απρόβλεπτη και υπόρρητη που συμβαίνει σε διάφορους τόπους/περιοχές του κοινωνικοϊστορικού.

Κάθε άνθρωπος γεννιέται με το αυτονόητο δικαίωμα στην ελευθερία, την ισότητα και την αναζήτηση της ευτυχίας, έγραψε ο Jefferson. Αυτά τα λόγια οφείλουμε να τα ελέγξουμε κριτικά προκειμένου όχι να τα αποδομήσουμε, αλλά να τα ανακτήσουμε και να τα διευρύνουμε στο πρόταγμα της αυτονομίας.

Το τέλος της εθνικής πολιτικής

Αλέξανδρος Σχισμένος- Νίκος Ιωάννου

Παρότι όλες οι πλευρές του πολιτικού φάσματος, και η “κυβερνώσα αριστερά” του ΣΥΡΙΖΑ και οι δελφίνοι της Ν.Δ. και οι συννωστισμένοι του κέντρου και η “αντιμνημονιακή αριστερά” της ΛΑΕ, επενδύουν σε μια “εθνική” και “πατριωτική” ρητορική, οι μεν στην “εθνική σωτηρία”, οι δε στην “εθνική ανεξαρτησία”,

τα γεγονότα δείχνουν το τέλος της εθνικής πολιτικής. Οι μεταλλαγές του μυθιστορηματικά “διαχρονικού” μα ιστορικά πρόσφατου, έθνους-κράτους είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο που παρατηρούμε έντονα από τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Το εθνοκράτος, από προνομιακός φρουρός και εταίρος των καπιταλιστικών επιχειρήσεων μετατράπηκε σε κράτος-επιχείρηση το ίδιο, καθώς η νεοφιλελεύθερη επέλαση αντικατέστησε τις ισχνές πολιτικές αναδιανομής του κράτους-πρόνοιας με ισχυρές πολιτικές εκποίησης των κοινών αγαθών, δηλαδή του δημόσιου χώρου και εμπορευματοποίησης του βίου και της εργασίας, δηλαδή του δημόσιου χρόνου.

Το εθνοκράτος έγινε μια προβληματική επιχείρηση, ανίκανη να παράγει την κοινωνική νομιμοποίηση, καθώς η στενή εξάρτησή του από την παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα ισοδυναμεί με την πρακτική άρνηση του φαντασιακού του υπόβαθρου, δηλαδή της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας, διαλύοντας κάθε δυνατότητα εθνικής πολιτικής. Η προοπτική της επιστροφής στο εθνοκράτος και την κυριαρχική εθνική πολιτική είναι πολιτική οπισθοδρόμησης και θνησιγενής. Η ακροδεξιά αναβίωση είναι ένα αντανακλαστικό στην τελεσίδικη κατάρρευση, όπως ο θρησκευτικός φανατισμός αντανακλαστικό στον θάνατο του θεού. Παρά τους λήρους που εκστομίζονται από αριστερά και δεξιά για ‘εθνικό νόμισμα’, ούτε αυτό προσδιορίζει την πολιτική ως εθνική, καθώς δεν μπορεί πλέον να υπάρξει εθνικό νόμισμα με την απόλυτη έννοια, που να αντιστοιχεί σε μια κλειστή εσωτερική αγορά. Το οποιοδήποτε νόμισμα θα υπάρξει μέσα στην ισοτιμία που οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί συσχετισμοί θα του αποδώσουν.

Η μετατροπή του ενθοκράτους σε εργαλείο πολιτικής από κυρίαρχη πολιτική οντότητα, συνδυάζεται με την υποχώρηση του φαντασιακού της ανάπτυξης και το αδιέξοδο κάθε αναπτυξιακού σχεδιασμού. Το νέο μοντέλο ανάπτυξης του παγκόσμιου καπιταλισμού αφορά υπερεθνικές οικονομικές κλίμακες που μπορούν να αποδώσουν μεγάλα μεγέθη, δηλαδή τα κοινά αγαθά, τον δημόσιο χώρο, εξ ου και οι ιδιωτικοποιήσεις. Με την παρουσία

του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση διαψεύστηκαν οι αριστεροί διανοούμενοι, όπως ο Σερζ Λατούς που πρότεινε στον Τσίπρα την αποανάπτυξη. Τα εθνοκράτη είναι ζώνες ενός παγκόσμιου καταμερισμού παραγωγής και κατανάλωσης. Η Γερμανική ελίτ ονειρεύεται τη δική της διάσωση σε ένα μακροπρόθεσμο μέλλον, διαμορφώνοντας το ευρωπαϊκό τις περιβάλλον στα μέτρα της παγκόσμιας οικονομίας. Με μια δήθεν εθνική πολιτική, αποκλειστικά για εσωτερική κατανάλωση, στην πραγματικότητα η κεφαλαιουχική ολιγαρχία καρπώνεται τα κέρδη του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού ανταγωνισμού με εργαλείο και βάση το ευρώ και την ευρωζώνη και όχι με την παραγωγική και εξαγωγική της δύναμη. Στη Φρανκφούρτη υψώνουν ουρανοξύστες, το Βερολίνο φτιάχνει τη βιτρίνα του, αλλά η Φούλντα ή το Βούπερταλ ψυχορραγούν, για να μη μιλήσουμε για τη σκανδαλώδη φτωχοποίηση της πρώην Ανατολικής Γερμανίας.

Μια σημαντική επίπτωση της διάλυσης των τοπικών κοινωνιών των νέων αναδυόμενων καπιταλιστικών χωρών, την οποία η δύση πραγματικά προσπαθεί να εντάξει σε κάποια σχέδια, είναι η μαζική μετακίνηση πληθυσμών, το εύρος της οποίας ίσως ακόμη δεν έχουμε δει. Στις νέες αγορές που δημιουργούνται, όπως εξηγήσαμε, περισσεύουν άνθρωποι οι οποίοι όχι απλώς βιώνουν την οικονομική ανέχεια, αλλά ακόμα και την έλλειψη αέρα να αναπνεύσουν σε ένα περιβάλλον απόλυτης ανασφάλειας και της πιο βίαιης καταστολής και ελέγχου ενός συνεταιρισμού κράτους-επιχειρηματιών.

Η επιλεκτική υποδοχή αυτών των μεταναστευτικών πληθυσμών είναι ένα κάποιο σχέδιο, η Μεσόγειος όμως μάλλον ήδη έχει γεμίσει από θύματα των αναταραχών και της εξουσιαστικής ανωμαλίας της Βόρειας Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Ασίας. Ποιος δεν θα σκεφτόταν πως οι Ευρωπαίοι επιχειρηματίες βλέπουν σε μια τέτοια μεταναστευτική εκδοχή φρέσκο και φτηνό κρέας ανειδίκευτων εργατών για μια πιο ανταγωνιστική παραγωγή;

Αυτός ο σχεδιασμός στοχεύει κυρίως σε δύο πράγματα: Το ένα είναι ότι η ευρωπαϊκή οικονομική εξουσία θα ήθελε αυτή η μετακίνηση πληθυσμών που αναφέραμε παραπάνω να γίνει χωρίς

εκείνους τους εσωτερικούς τριγμούς που θα ανέτρεπαν την πολιτική σταθερότητα προς μια κατεύθυνση οπισθοδρόμησης, ικανή να καταστρέψει το νέο οικονομικό και πολιτικό καθεστώς που διαμορφώνεται σήμερα. Όχι πως μια κατεύθυνση οπισθοδρόμησης προς το παλαιό εθνοκράτος για παράδειγμα θα κατέστρεφε τον καπιταλισμό ή θα τον έθετε υπό έλεγχο, αλλά θα απελευθέρωνε άγνωστες ή καταπιεσμένες πραγματικότητες, αφού σαν οπισθοδρόμηση δεν θα ανταποκρινόταν σε καμιά κοινωνική πραγματικότητα ούτε του μέλλοντος ούτε του παρελθόντος, πόσο μάλλον του παρόντος.

Το άλλο είναι, ότι αυτή η μετακίνηση πληθυσμών μπορεί να μετατραπεί σε εργαλείο για μια ευρωπαϊκή παραγωγή πιο global διαστάσεων, χωρίς τους περιορισμούς των παλαιών συστημάτων, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για την απαξίωση αυτής της ίδιας της εργασίας, την υποβάθμισή της ως παράγοντα της παραγωγής. Η εξασφάλιση της ύπαρξης μιας παγκόσμιας αγοράς και μιας παγκοσμιοποιημένης παραγωγής με τα μεγέθη τους ,προϋποθέτει την ύπαρξη μιας παγκόσμιας αγοράς εργασίας που να μπορεί να εξυπηρετεί πολύ συγκεκριμένους και ξεκάθαρους σκοπούς.

Το μέλλον για τις κατώτερες οικονομικές κλίμακες διαγράφεται μαύρο. Κυριολεκτικά μαύρο, αφού θα εκφραστεί στη μαύρη οικονομία. Η πλήρης εμπορευματοποίηση και φορολόγηση τις γεωργίας θα αναγκάσει τον μικρό παραγωγό να μειώσει την παραγωγή του προσδοκώντας στην ποιότητα και σε μια μαύρη αγορά. Το ερώτημα είναι αν αυτή η κίνηση θα μπορέσει να διευρυνθεί και σε άλλους παραγωγικούς τομείς, με κοινωνικές δικτυώσεις πέρα από τα εθνικά σύνορα αλλά και πέρα από τα οικονομικά μοντέλα, επαναδημιουργώντας τον δημόσιο χώρο. Ένα δημόσιο χώρο κοινωνικό , πέρα από τη δικαιοδοσία της κρατικής και κεφαλαιοκρατικής εξουσίας. Στο παγκόσμιο επίπεδο η κατεύθυνση αυτή είναι ορατή και θα μπορούσε να γίνει ορατή και στον τόπο μας. Σε μια αγορά-δημόσιο χώρο η μαύρη οικονομία ίσως να έπαυε να είναι ξεχωριστός τομέας. Δεν θα μιλούσαμε τότε για οικονομική κλίμακα αλλά για ένα άλλο επίπεδο ζωής.

Όμως αυτό απαιτεί και μια διαφορετική, εξισωτική, αμεσοδημοκρατική πολιτική αυτονομίας, εν δυνάμει παγκόσμια, προκειμένου οι κοινωνικές δικτυώσεις να αποδράσουν από τα στεγανά του παγκόσμιου καπιταλισμού.

Τίποτα το εθνικό δεν υπάρχει σήμερα να υπερασπιστούμε, ούτε το ως πού φτάνουν τα σύνορα, πράγμα που, από ό,τι φαίνεται, δεν είναι και το πιο σπουδαίο για την ύπαρξή της χώρας, τουλάχιστον στο ευρωπαϊκό πεδίο. Τα νέα σύνορα είναι οικονομικά σύνορα και διαπερνούν τις χώρες οριζοντίως και καθέτως, ανεξάρτητα από τα τυπικά τους σύνορα.

Η μόνη προοπτική εξόδου από την κρίση βρίσκεται εκτός εθνικού πλαισίου, εκτός κράτους, εκτός κυβέρνησης. Βρίσκεται στις νέες δικτυώσεις των ελεύθερων τοπικών αυτοθεσμίσεων σε ένα παγκόσμιο επίπεδο, στην αίσθηση της παγκόσμιας κοινωνικής χρονικότητας, που συνδέει τις κοινωνίες με όρους αλληλεγγύης και αυτονομίας σε ένα κόσμο κοινής ελευθερίας και αντίστασης, ενάντια στην παγκοσμιοποιημένη κυριαρχία.

Το «όχι» ως αντίσταση στον οικονομισμό

Αλέξανδρος Σχισμένος και Νίκος Ιωάννου*

Ίσως είναι νωρίς για μια σωστή εκτίμηση της σημασίας του συντριπτικού «όχι», χωρίς την απαραίτητη απόσταση για μια καθαρότερη εποπτεία της κοινωνικοϊστορικής στιγμής. Μπορούμε όμως σίγουρα να εκθέσουμε ως σκέψεις κάποιες πρώτες βιωματικές εντυπώσεις αυτής της στιγμής στον ορίζοντα του απελευθερωτικού προτάγματος.

Κατ’ αρχάς, γρήγορα έγινε σαφής, παρά την υιοθέτησή της από

τους πάντες, και ίσως ακριβώς εξαιτίας αυτής, η αποτυχία κάθε ταξικής ανάλυσης του αποτελέσματος. Πράγματι, σε επίπεδο αθηναϊκών δήμων η Εκάλη και η Κηφισιά ψήφισαν το «ναι», όμως σε επίπεδο νομών οι πλέον πλούσιοι νομοί της Κρήτης, της Κέρκυρας κτλ. ψήφισαν το «όχι», ενώ η Λακωνία και οι Σέρρες, όχι ακριβώς περιοχές πλουσίων, ψήφισαν το «ναι». Ακόμη όμως σημαντικότερο είναι να τονιστεί η μη οικονομίστικη τοποθέτηση των πολιτών της Ελλάδας.

Αντίθετα προς τη μιντιακή τρομολαγνεία αλλά και την ασφυκτική οικονομική πραγματικότητα, η συντριπτική πλειοψηφία των ψηφοφόρων αγνόησε επιδεικτικά κάθε οικονομικό κίνητρο και κριτήριο και στράφηκε προς άλλες φαντασιακές επενδύσεις, σε ένα ευρύτατο φάσμα κοινωνικών σημασιών, από την αλληλεγγύη έως την ανεξαρτησία, με κοινό γνώμονα την αντίσταση. Αυτή η τοποθέτηση είναι μια κοινωνική κίνηση αποστροφής προς τον οικονομισμό και αναδημιουργίας δικτύων αυτοκυβέρνησης που χαρακτηρίζει την τρικυμιώδη εποχή μας.

Το δημοψήφισμα υπήρξε πράγματι μία στιγμή μόνο, κατά την οποία οι ίδιοι οι άνθρωποι μιλάνε για κάποιο ζήτημα με ένα «ναι» ή ένα «όχι», μία στιγμή που προκλήθηκε από τον πολιτικό σχεδιασμό των κυβερνώντων και όχι από τις κινηματικές διεργασίες της κοινωνίας. Εμοιαζε με ανάκριση περισσότερο παρά με οποιαδήποτε μορφή άμεσης δημοκρατίας, η οποία απαιτεί δημόσια διαβούλευση και οδηγεί στη δημόσια πράξη μέσα σε μια συνεχή, ρητώς αυτοθεσμιζόμενη λειτουργία.

Αντιστοίχως, ο πυκνός πολιτικός χρόνος της τελευταίας, ατελείωτης, πριν από το δημοψήφισμα εβδομάδας υπήρξε αργός, αποπνικτικός και ασφυκτικός, ακριβώς λόγω του αποκλεισμού της κοινωνίας από τις πραγματικές πολιτικές διαδικασίες και του μη δημόσιου χαρακτήρα του, που σημαδεύτηκε από την προπαγάνδα των ιδιωτικών ΜΜΕ.

Εγινε σαφές ότι κάθε προοπτική της ανάπτυξης έχει χαθεί, τοπικά και διεθνώς. Η απεύθυνση των κάθε αναπτυξιακών σχεδίων της Ε.Ε. μονάχα στη μεγάλη κλίμακα της οικονομίας και στις

επιχειρήσεις διευρυμένου κύκλου εργασιών, αφ' ενός οδηγεί τη μικρή παραγωγική κλίμακα σε πλήρη εξαφάνιση, αφ' ετέρου δημιουργεί επιφανειακώς παράδοξα φαινόμενα, όπως την ανικανότητα απορρόφησης των κονδυλίων του ΕΣΠΑ στο σύνολό τους, όχι μόνο από την Ελλάδα, αλλά και από όλες σχεδόν τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου.

Για τις κοινωνικές δυνάμεις, αυτό δείχνει ότι πρέπει να περάσουν από την υπεράσπιση της μη ιδιωτικοποίησης των κοινών αγαθών και την παραμονή τους υπό κρατική διαχείριση, στην επαναοικειοποίηση των κοινών αγαθών, στη δημιουργία ενός ελεύθερου, κοινωνικού δημόσιου χώρου και δημόσιου χρόνου, καθώς και δικτύων αμεσοδημοκρατικής αυτοκυβέρνησης.

Παρατηρήσαμε πως οι αξιωματούχοι των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων μιλούν με το ύφος εκπροσώπου εταιρείας, το οποίο εξασκούν με ιδιαίτερη άνεση τώρα που υπογράφηκε και η Διατλαντική Εταιρεία TTIP, που εξισώνει τα πολυεθνικά τραστ με τα έθνη-κράτη, στερώντας και τη θεσμική νομιμοποίηση από τα τελευταία. Οι κυβερνητικές ελίτ που υπηρετούν το χρηματοπιστωτικό σύμπλεγμα χρησιμοποιούν μια κενή τυπολατρία των ασαφών κανόνων, για να καλύψουν το γεγονός ότι δεν τηρούν στην ουσία κανένα κανόνα, παρά μόνο τα αλλοπρόσαλλα συμφέροντα των επενδυτικών λόμπι. Η γραφειοκρατική αυθεντία φαίνεται πως αρμόζει γάντι στη χρηματοπιστωτική μορφή του καπιταλισμού, ενώ οι πολιτικές διεργασίες προορίζεται να μαραθούν.

Το κλείσιμο των τραπεζών έχει σαφώς αρνητικές συνέπειες για όλη τη χρηματοπιστωτική λειτουργία. Η κατάρρευση της τραπεζικής πίστης έπεται της κατάρρευσης της πίστης στις τράπεζες. Χάθηκε λοιπόν ήδη ένα μεγάλο κομμάτι της αξιοπιστίας του ίδιου του συστήματος διεθνώς και το πιο σημαντικό είναι η υποχώρηση της πίστης στο ευρώ στην ίδια την Ευρώπη, η οποία μάλλον θα αυξηθεί με αργό αλλά σταθερό ρυθμό.

Η απαξίωση της λογιστικής πολιτικής συνεπάγεται και την απαξίωση των μηχανισμών ελέγχου και κατασκευής κοινωνικής συναίνεσης, το συμπλήρωμα δικαίωσης του συστήματος. Την πλήρη

αποτυχία των τεχνικών προπαγάνδας να ελέγξουν, να καθοδηγήσουν ή έστω να αντιληφθούν το δημόσιο αίσθημα. Η πολιτική κρίση είναι και κρίση του συστήματος, που διατρέχει όλους τους καθεστωτικούς θεσμούς με τέτοιο ρίγος, ώστε να μπορεί για πρώτη φορά να εμφανίζεται στην Ευρώπη το παράδοξο μιας «αντικαθεστωτικής» κυβέρνησης, χωρίς αυτή να έχει ούτε ένα στοιχείο αντικαθεστωτικό στον λόγο και την πολιτική της.

Τέλος, το «όχι» σαφώς υπερβαίνει τόσο τους σχεδιασμούς της κυβέρνησης όσο και την οποιαδήποτε ερμηνεία που μπορεί να δώσει ο καθένας. Δεν είναι σημάδι κανενός διχασμού.

Αποδεικνύει τις τεράστιες απελευθερωτικές δυνάμεις της κοινωνίας, τη βαθιά διείσδυση των φαντασιακών σημασιών της κοινωνικής αλληλεγγύης και της δημοκρατίας, την επιμονή της νοοτροπίας της αντίστασης και την έντονη αναζήτηση ενός καλύτερου κόσμου. Αυτά τα στοιχεία που μπορούν να μετατραπούν σε σπόρους αυτονομίας δεν μπορεί να τα εκφράσει καμία ηγεμονική, κρατική, κοινοβουλευτική ή κυβερνητική αυθεντία.

**Συγγραφείς του βιβλίου «Μετά τον Καστοριάδη: Δρόμοι της αυτονομίας στον 21ο αιώνα», εκδ. Εξάρχεια*

Πηγή: https://www.efsyn.gr/arthro/ohi-os-antistasi-ston-oikonomismo

---

Το Φέργκιουσον συνέβη και συμβαίνει μέχρι να μην ξανασυμβεί

Αλέξανδρος Σχισμένος

Ένας εμφύλιος χαμηλής έντασης διαδραματίζεται στις μητροπόλεις

και τις γειτονιές των Ηνωμένων Πολιτειών. Η κοινωνική κλίμακα έχει γίνει χασμώδης και ζώνες τριτοκοσμικής διαβίωσης επιβάλλονται από την πολιτική στρατηγική του νεοφιλελεύθερου κορπορατισμού και τις οικονομικές διαπλοκές του αμερικάνικου κράτους, τόσο με το μέτωπο των πολυεθνικών και των ιδιωτικών τραπεζών (ανάμεσα στις οποίες και η Κεντρική Τράπεζα), όσο και με το πιο συγκεντρωμένο Στρατιωτικό- Βιομηχανικό σύμπλεγμα, που ακόμη χαράσσει και ορίζει την εξωτερική πολιτική και διπλωματία σε επιλεγμένους τομείς, όπως είναι η Μέση Ανατολή. Η παρολίγον δημοσιονομική χρεοκοπία (από την κρίση του 2008 αλλά και το περσινό fiscal cliff) αποφεύχθηκε εσχάτως δίχως την ελάχιστη παραχώρηση του μεγάλου κεφαλαίου ή της κατεστημένης εξουσίας προς τον λαό. Αντιθέτως, το περιβόητο Obamacare απέτυχε στον διακηρυγμένο στόχο του, δηλαδή να προσφέρει καθολική υγειονομική κάλυψη, ιδίως στα φτωχότερα λαϊκά στρώματα, ενώ η θεσμική πολιτική εξουσία σιγά σιγά επανέρχεται στους Ρεπουμπλικάνους, μαζί με την πλειοψηφία στα σώματα του Κογκρέσου. Δεν χρειάζεται να αναφερθούμε στις τρικυμίες της εξωτερικής πολιτικής του Στέητ Ντιπάρτμεντ που πάντοτε μεταφράζονται σε ναυάγια χωρών και συντρίμμια κοινωνιών στο εξωτερικό. Τα ναυάγια και τα συντρίμμια βρίσκονται πλέον ορατά σε κάθε πόλη των ΗΠΑ, ο τρίτος κόσμος έχει εγκατασταθεί για τα καλά στο εσωτερικό και εικόνες παιδιών να πεθαίνουν από έλλειψη νερού(!) πολλαπλασιάζονται στις άλλοτε κραταιές βιομηχανικές παραγκουπόλεις. Το Ντιτρόιτ είναι πια μια αμερικάνικη Κινσάσα, με συνεχείς διακοπές ηλεκτρικού ρεύματος, ελλείψεις φαρμάκων, τροφίμων και νερού, ερημωμένες γειτονιές, διευρυμένη ανομία και επανεμφανιζόμενες επιδημίες. Η Νέα Ορλεάνη δεν ξεθάφτηκε ποτέ από τη λάσπη της Κατρίνα.

Και ενώ η βιομηχανική ραχοκοκαλιά του αμερικάνικου καπιταλισμού εξαρθρώνεται, με την υποδομή να μεταφέρεται σε πιο σύμφορες χώρες σκλάβων, δίχως τους πολιτικούς και πρακτικούς περιορισμούς του αμερικανοδυτικού φαντασιακού και τις επενδύσεις να επενδύονται σε νέες μορφές τεχνογνωσίας και στο χρηματοπιστωτικό καζίνο. Τα χτυπήματα ανοίγουν ρωγμές στην

αμερικάνικη κοινωνία, εκεί ακριβώς που έχουν πρόχειρα επιχωματωθεί τα ρέματα που η ίδια η εξουσία είχε βαθιά σκάψει στο παρελθόν με πολιτικές χειραγώγησης και κοινωνικού διαχωρισμού. Στα ρέματα αυτά ποτέ δεν έπαψε να κυλάει νερό. Και τώρα που βγήκαν ξανά στην επιφάνεια, ο ρατσισμός χτύπησε ξανά στο Φέργκιουσον και αλλού, και χτύπησε δολοφονικά με την πλέον θεσμική του μορφή. Με το όπλο του μπάτσου και την απόφαση, όχι του δικαστή, αλλά των ενόρκων, το ρατσιστικό έγκλημα που έχει ποτίσει την αμερικάνικη πολιτική αιώνες πριν την ίδρυση των ΗΠΑ και για αιώνες μετά, εμφανίστηκε πάλι στην κεντρική σκηνή. Τα σώματα ενόρκων που απελευθέρωσαν τους δολοφόνους όχι μία αλλά τρεις φορές αποτελούταν "κατά τύχη" αποκλειστικά από λευκούς. Τα θύματα ήταν μαύροι. Τις αθωώσεις των μπάτσων ακολούθησαν τεράστιες διαδηλώσεις παντού. Ακολούθησαν νέες αθωώσεις και δολοφονίες αστυνομικών από ανθρώπους του γκέτο. Οι τελευταίοι αυτοδικάστηκαν, καθώς αυτοκτόνησαν ή παραδόθηκαν, όμως δεν αθωώθηκαν. Στην Αμερική του προέδρου Ομπάμα, το προπατορικό αμάρτημα παραμένει το ίδιο. Είναι το μαύρο δέρμα.

«America was built on racism», λέει ο στίχος και η Ιστορία παρέχει άπλετες αποδείξεις για να τον στηρίξει. Από τα στίφη των ανθρώπων που επιβίωσαν από το απάνθρωπο ταξίδι από την Αφρική για να πεθάνουν απάνθρωπα στις φυτείες της ανατολικής ακτής, από τα πλήθη των ιθαγενών που υπέστησαν τη γενοκτονία που καλύπτεται από σιωπή, η οικονομική και πολιτική επέκταση των Ηνωμένων Πολιτειών έχει χρησιμοποιήσει τον ρατσισμό σαν κατεξοχήν πολιτικό εργαλείο ανερυθρίαστα. Εξαρχής ο ρατσισμός και η ιδεολογία που τον συντροφεύει υπήρξαν πολιτικό εργαλείο και πολιτικός σχεδιασμός της πλουτοκρατικής ευρωπαϊκής ολιγαρχίας που αποικιοκράτησε την Βόρεια Αμερική. Ο Χάουαρντ Ζιν επισημαίνει σαφώς πως οι ρατσιστικές πολιτικές εφαρμόστηκαν άνωθεν και μάλιστα σχεδιάστηκαν προσεκτικά για να ανατρέψουν τον υπαρκτό κίνδυνο μίας συμμαχίας των φτωχών λευκών, των μαύρων σκλάβων και των αυτοχθόνων ενάντια στη μηχανή του φιλελεύθερου (καταρχάς γαιοκτητικού και εμπορικού) καπιταλισμού που είχε αρχίσει να αλέθει την πλούσια Γη.

Προκαλεί εντύπωση σε εμάς, που έχουμε συνηθίσει τον αμερικάνικο ρατσισμό, όπως και την προτεσταντική ηθική της εργασίας, τον άλλο πυλώνα, σαν οργανικά στοιχεία του αμερικάνικου φαντασιακού, το γεγονός ότι αυτός ο ρατσισμός δεν ξεπήδησε από τις σκοτεινές προκαταλήψεις της αποικιακής κοινωνίας, όπως η προτεσταντική ηθική, που είχε κοινωνικές ρίζες, αλλά επιβλήθηκε άνωθεν, με διατάγματα και νόμους, από την καθεστηκυία ελίτ. Την ίδια ελίτ που καθυστέρησε ένα διήμερο τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (η αρχική ημερομηνία ήταν για τις 2 όχι τις 4 Ιουλίου, σύμφωνα με τον Τζον Άνταμς) προκειμένου να αφαιρεθεί από το κείμενο η παράγραφος της κατάργησης της δουλείας, που είχε εισαγάγει ο Τζέφερσον, ο ίδιος ιδιοκτήτης σκλάβων, την οποία όμως δεν κατόρθωσε να υποστηρίξει επαρκώς. Οι απόγονοι αυτής της ελίτ φρόντισαν να επιβάλουν, μετά την επίσημη κατάργηση της δουλείας το 1865 με τη λήξη του εμφυλίου ξανά τον αποκλεισμό των μαύρων από τη δημόσια ζωή. Και το κόμμα που εναντιώθηκε στον Λίνκολν, το Δημοκρατικό κόμμα, που στις αρχές του 1920 παρολίγον να στηρίξει μέλος της Κου Κλουξ Κλαν για πρόεδρο, είναι το κόμμα που έβγαλε τον μαύρο πρόεδρο Ομπάμα, προκειμένου να προστατευθούν τα συμφέροντα της ελίτ και να κουκουλωθούν οι ρατσιστικοί διαχωρισμοί που δεν έπαψαν ποτέ να είναι κοινωνική πραγματικότητα στους δρόμους και τις γειτονιές και στρατηγικός σχεδιασμός σε γραφεία πίσω από κλειστές πόρτες. Είναι πλέον γνωστό το σχέδιο Con-Intel-Op του FBI που ευθύνεται για τη διάσπαση των Μαύρων Πανθήρων, δεκάδες πολιτικές δολοφονίες και την εισροή ναρκωτικών στις γειτονιές μέχρι την οριστική τους γκετοποίηση. Αποτέλεσε χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα του επίσημου κράτους (παρότι μυστικό) ακριβώς τη στιγμή που ο Κένεντι ανέβαινε στην εξουσία με αέρα παρόμοιο του Ομπάμα.

Το ρατσιστικό έγκλημα ανέβηκε κατά 65% επί προεδρίας Ομπάμα. Το ρατσιστικό έγκλημα απέναντι στους μαύρους, την πιο ολιγομελή από τις μεγάλες κοινότητες στη σημερινή Αμερική, σαφώς πιο ολιγομελή από τους Λατίνους και τους λευκούς. Αποτελεί την άλλη όψη της διακριτικής ενοχής που μοιάζει να διαχέεται και να εκτονώνεται σε μύρια όσα κανάλια του

αμερικάνικου πολιτισμού, από την υιοθέτηση του “μαύρου” lifestyle στις μεσοαστικές συνοικίες, μέχρι την εισαγωγή ενός μαύρου Captain America στα κόμικς. Την ίδια στιγμή, τα κανάλια της γνώσης στενεύουν, τα στερεότυπα ανθούν, οι ακροδεξιές οργανώσεις βάσης αυξάνονται και τα σώματα ενόρκων αποφασίζουν να κάνουν σαφές έναν βαθύ, φυλετικού τύπου, διαχωρισμό ανάμεσα στο πραγματικά έγκυρο πολιτικό σώμα και αυτούς που το υφίστανται. Ο διαχωρισμός δεν έπαψε ποτέ, ούτε όταν οι ψήφοι των μαύρων συνοικιών ακυρώνονταν για να εκλεγεί ο Μπους, ούτε όταν το νέο κύμα της blaxploitation (της σημειωτικής εκμετάλλευσης της στερεοτυπικής εικόνας του μαύρου) ντύθηκε πολιτική περιβολή στο πρόσωπο του Μπαράκ.

Οι βαθιές δομές του αμερικάνικου κράτους ένιωσαν απενοχοποιημένες μετά την εκλογή του μαύρου προέδρου απέναντι στη μαύρη κοινότητα. Δεν είναι τυχαίο ότι πολλαπλασιάστηκαν εκ δεξιών οι καταγγελίες για «αντίστροφο ρατσισμό», για διακρίσεις απέναντι στη λευκή ολιγαρχία. Φυσικά, οι λευκοί υφίστανται διακρίσεις, από τις λευκές ελίτ, διακρίσεις εκμετάλλευσης, πολιτικού μονοπωλίου, και σκληρής κρατικής βίας, όπως κάθε πληθυσμός παγκοσμίως. Όμως το να είσαι μαύρος στην Αμερική ακόμη συνοδεύεται από αόρατες αλυσίδες.

Όπως δείχνει ο Ζιν, στην «Ιστορία του Λαού των Ηνωμένων Πολιτειών», το ρατσιστικό φαντασιακό επιβλήθηκε άνωθεν σε έναν φτωχό θρησκόληπτο λευκό πληθυσμό, για να τον κρατήσουν πειθήνιο και να εκμηδενίσουν τις τάσεις φυγής προς την ελεύθερη Δύση. Αυτές οι πολιτικές δεν βρήκαν κατευθείαν πρόσφορο έδαφος, καθώς όσοι λευκοί δεν ήταν πλούσιοι, ουσιαστικά ζούσαν μία παρόμοια, αν και όχι θεσμοθετημένη, δουλεία. Εντυπώθηκαν όμως με τον Νόμο και τη Βία, όπως με καυτό σίδερο εντυπώνονταν οι τίτλοι ιδιοκτησίας. Εξίσου η εξόντωση των αυτοχθόνων υπήρξε πολιτική του κράτους, με επιλεγμένες μετακινήσεις και αποικισμούς.

Σήμερα στην Αμερική, τα φλας και η λαμπρή πρόσοψη δεν φτάνουν για να συγκαλύψουν την κοινωνική εξαθλίωση και τον κρατικό ρατσισμό, που έχει διαποτίσει τόσα χρόνια σαν δηλητήριο την

εκπαίδευση και το φαντασιακό της πολύχρωμης και θρυμματισμένης αμερικάνικης κοινωνίας. Όμως στους δρόμους, απέναντι στο ρατσιστικό κράτος, τα πλήθη που διαδήλωσαν και ξεσηκώθηκαν δεν ήταν ομοιογενή και μονόχρωμα. Ήταν πανανθρώπινα, από άτομα από κάθε κουλτούρα και τόπο, που συνδέονταν με πολύχρωμα λόγια αλληλεγγύης. Το κοινό όλων αυτών ήταν πως βρέθηκαν ενάντια στο κράτος, αποκλεισμένοι από την εξουσία, υποκείμενοι στους σχεδιασμούς των ελίτ. Αυτή η κοινωνία που εξεγέρθηκε μόνο στις αξίες που βρίσκονται στον αντίποδα της κρατικής διαχωριστικής στρατηγικής. Το ριζοσπαστικό, ελευθεριακό φαντασιακό της αμερικάνικης κοινωνίας, με την τόσο πλούσια παράδοση αγώνων, είναι αυτό που αναδύθηκε στους δρόμους και τις πλατείες. Αυτό δεν μπορεί να εκπροσωπηθεί από κανέναν Ομπάμα, και το πραγματικό χάσμα, ανάμεσα στην κοινωνία και το κράτος, δεν μπορεί να γεφυρωθεί παρά μόνο με την ανάδυση του κοινωνικού αυτεξούσιου και την κατάργηση της ολιγαρχίας.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 17

Ναι! Εμείς είμαστε Σαρλί

Αλέξανδρος Σχισμένος

Ανατρίχιασαν άραγε όλοι από το στυγερό έγκλημα του Παρισιού; Κάποιοι δεν μπορούσαν να μην ανατριχιάσουν. Κάποιοι όφειλαν να ανατριχιάσουν. Και κάποιοι έπρεπε να φανούν σαν να ανατρίχιασαν.

«Είμαστε όλοι Σαρλί» ήταν το σύνθημα της πορείας του 1,5 εκατομμυρίου και το σύνθημα που κυριάρχησε στην παγκόσμια επικαιρότητα τις πρώτες μέρες του 2015. «Είμαστε όλοι Σαρλί» είπαν χιλιάδες ανώνυμοι και μία χούφτα ετερόκλητοι επώνυμοι από τη Μέρκελ μέχρι τον Τσίπρα. Σε ποιους αναφέρεται λοιπόν αυτό το «είμαστε»; Και τι σημαίνει Σαρλί Εμπντό;

Η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα θα διαφωτίσει και το πρώτο. Τι σημαίνει Σαρλί Εμπντό; Σημαίνει τον εικονοκλάστη διάδοχο του Hara Kiri, σημαίνει έναν έντυπο ελευθεριακό τόπο με ακονισμένο χιούμορ απέναντι σε κάθε αυθεντία, και βιτριολικό λόγο απέναντι στις κατεστημένες εξουσίες. Σημαίνει μία διαφωτιστική αιχμή πένας απέναντι στον σκοταδισμό, σημαίνει τη γλώσσα έξω, σημαίνει την απείθεια, σημαίνει το παιδί που δείχνει ότι ο βασιλιάς είναι γυμνός και τον Διογένη που σπρώχνει τον Αλέξανδρο για να χαρεί τον ήλιο. Σημαίνει παρρησία, θράσος, ελευθερία γνώμης και τη δύναμη του λόγου. Σημαίνει ένα περιοδικό που είχε εξώφυλλα που θα σκανδάλιζαν κάθε κληρικό ή πιστό, την Αγία Τριάδα σε τρίο και τον Αλλάχ να χαμουρεύεται με τον Μωάμεθ. Σημαίνει τον διαφωτισμό απέναντι στο δόγμα.

Αυτά σημαίνει το Σαρλί Εμπντό. Αυτά χτυπήθηκαν από τις σφαίρες των ισλαμιστών. Όχι των Αράβων ή των Μεσανατολιτών ή των Περσών ή των Ασιατών. Των Ισλαμιστών. Το Ισλάμ είναι δόγμα οικουμενικό, ούτε γλώσσα ούτε κουλτούρα ενός λαού, είναι θρησκεία, είναι επιλογή. Και όπως και οι άλλες θρησκείες, είναι εξ ορισμού ενάντια σε κάθε έννοια ελευθερίας, μουσουλμάνος σημαίνει υποταγμένος στον θεό, όπως ο μεσαιωνικός ή αμερικάνικος χριστιανικός φονταμενταλισμός. Το Ισλάμ είναι εξ ορισμού σκοταδιστικό, όπως κάθε μεταφυσικό δόγμα. Δεν είναι «στοιχείο μιας άλλης κουλτούρας», «γούστο ενός άλλου πολιτισμού». Είναι ένας οδοστρωτήρας ομογενοποίησης που ισοπέδωσε μυριάδες κουλτούρες, γλώσσες και πολιτισμούς όταν επεκτάθηκε κατακτητικά στον μισό γνωστό κόσμο, λίγα χρόνια μετά την επινόησή του από τον Μωάμεθ. Όπως υπήρξε και ο Χριστιανισμός, μέχρι ο διαφωτισμός να διαλύσει τη μηχανή του οδοστρωτήρα. Στις χώρες του Ισλάμ, διαφωτισμός δεν πρόλαβε να έρθει, ήρθε η αποικιοκρατία. Στράφηκαν άραγε οι αποικιοκράτες ενάντια στους θεσμούς του Ισλάμ; Όχι, μόνο ενάντια στους εξεγερμένους λαούς. Δεν μπορούμε να ξεχνάμε πως κάθε θρησκεία είναι θεμέλιο της ετερονομίας. Το ίδιο δόγμα που δικαίωσε (όπως και οι λοιπές μονοθεϊστικές θρησκείες) τη δουλεία επί αιώνες και την υποδούλωση των γυναικών, το ίδιο δόγμα εμψύχωσε την σφαγή στο Παρίσι.

Δεν είδαμε λοιπόν κάποια απελευθερωτική ένοπλη οργάνωση απέναντι στους κατοχικούς καταπιεστές, δεν είδαμε κάποια πολιτική δολοφονία κάποιου πολιτικού, είδαμε ένα στοχευμένο χτύπημα απέναντι στην ελευθερία του λόγου, στην ελευθερία της σκέψης. Το ίδιο δράμα που έστειλε κάποτε τον Τζορντάνο Μπρούνο στην πυρά, όταν αυτός έφτυσε τον εσταυρωμένο, είδαμε, με μοντέρνο ένδυμα.

Γι' αυτό δεν είναι Σαρλί οι κυβερνώντες και οι ελίτ. Αυτοί δεν χτυπήθηκαν από τους τζιχαντιστές, αυτοί συνεργάζονται με τους ιμάμηδες και τους εμίρηδες, τα αφεντικά δηλαδή των «εξεγερμένων ισλαμιστών». Τα πολιτικά αφεντικά της Ευρώπης κάνουν δουλειές με τις ισλαμικές ελίτ, τζιχαντιστικές και κρατικές, το ISIS και τους Σαουδάραβες. Δεν ανησυχούν πλέον οι άρχοντες για τους ασσασσίνους. Οι ασσασσίνοι χτυπάνε τον κοινό εχθρό, την ελεύθερη γνώμη. Ο Ζαν-Μαρί Λεπέν ήταν τουλάχιστον ειλικρινής. Αυτός δεν είναι Σαρλί. Ούτε οι συνδαιτυμόνες του, κι ας βγαίνουν με κλοιό μπάτσων στους δρόμους. Πρέπει να φανούν ότι είναι Σαρλί, για να μην γίνει ορατό το τεράστιο χάσμα που τους χωρίζει από εμάς, που ερωτευτήκαμε τον Βολίνσκι μαζί με τον Μάη του '68.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 17

Κράτος, εξουσία, αυτονομία

Αλέξανδρος Σχισμένος

Προσφάτως, ο θεοφάνης Τάσης σε άρθρο του στην 'Εφημερίδα των Συντακτών' στο πλαίσιο αφιερώματος στον Καστοριάδη έγραψε μεταξύ άλλων : 'Όμως ο Καστοριάδης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αναρχικός για έναν επιπλέον λόγο: Στην περιγραφή της

αυτόνομης κοινωνίας όπως αυτή αναπτύσσεται στο ‘Πάνω στο περιεχόμενο του Σοσιαλισμού’ συναντούμε την ύπαρξη Κράτους και κεντρικής κυβέρνησης’[1] . Δεν διαφωνούμε πως ο Καστοριάδης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αναρχικός και έχει εκφράσει και ο ίδιος ρητά τις διαφοροποιήσεις του στην συνέντευξη που παραχώρησε στην συντακτική ομάδα της Αναρχικής εφημερίδας της Θεσσαλονίκης ‘Εκτός Νόμου’ το 1991[2]. Ωστόσο η άποψη ότι ο ίδιος υποστήριζε την ύπαρξη κράτους είναι σαφώς λανθασμένη και προκαλεί μία σοβαρή έκπληξη. Δεν θα αναρωτηθούμε εδώ ποια σκοπιμότητα κρύβεται πίσω από αυτή την παρερμηνεία. Ωστόσο αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι το Περιεχόμενο του Σοσιαλισμού είναι συλλογή κειμένων του φιλοσόφου από το 1952 έως το 1978, δηλαδή κειμένων που προηγούνται και έπονται της ρήξης του με τον μαρξισμό. Γνωρίζουμε ότι ο μαρξισμός δέχεται και προϋποθέτει το κράτος, ωστόσο η ρήξη του Καστοριάδη με την μαρξική φιλοσοφία είναι επίσης ρήξη με την έννοια του Κράτους. Η άποψη λοιπόν που ζητά να επανοικειοποιηθεί ολόκληρο τον Καστοριάδη προς χάριν της κρατιστικής σκέψης είναι μία πρόκληση και πρόσκληση για σκέψη.

Χρησιμοποιούμε την λέξη ‘κράτος’ με την ευρεία της έννοια, όμως η έννοια αυτή δεν είναι πραγματικά τόσο ευρεία για να ενσωματώσει κάθε μορφή εξουσίας και κάθε μορφή πολιτικής θέσμισης που εμφανίστηκε στην Ιστορία. Για να αποφύγουμε το λάθος της ταύτισης του Κράτους με την Εξουσία, λάθος εντυπωμένο βαθιά στην νεώτερη πολιτική θεωρία και δύσκολο να εντοπιστεί, πρέπει καταρχάς να θέσουμε έναν γενικό ορισμό της έννοιας αυτής, που μπορεί να μας βοηθήσει στην διάκριση του κράτους και την εξουσίας.

Αναφέρει ο Καστοριάδης: ‘Κράτος υπάρχει εκεί που υπάρχει κρατικός μηχανισμός χωριστός από την κοινωνία και στην πράξη ανεξέλεγκτος, όπως τον βλέπουμε σήμερα ακόμα και στις λεγόμενες δημοκρατικές χώρες, δηλαδή τις χώρες όπου ισχύει ένα καθεστώς φιλελευθερης ολιγαρχίας.’[3]

Ο κρατικός μηχανισμός αναπτύσσεται ως μονοπωλιακός μηχανισμός αναπαραγωγής, διατήρησης, διανομής, της εξουσιαστικής

κοινωνικής ομάδας και ενσωματώνει τις πολιτικές λειτουργίες της νομοθέτησης, της απόφασης, της εκτέλεσης και της δικαιοσύνης, διαχωρίζοντάς τες από το κοινωνικό σώμα και διατηρώντας το μονοπώλιο τόσο του νόμιμου λόγου όσο και της νόμιμης βίας. Ως τέτοιος ενσωματώνει τον κοινωνικό χρόνο και τον διαμορφώνει άνωθεν ως επίσημη κοινωνική χρονικότητα. Στην πραγματικότητα ενσωματώνει και μεγάλες περιοχές της οικονομικής σφαίρας, ακόμη και στις πλέον νεοφιλελευθερες πολιτικές, στο βαθμό που αποτελεί την θεσμική τους επικύρωση και στο βαθμό που αναπτύσσει και ιδιαίτερες οικονομικές δραστηριότητες, τόσο εσωτερικής διαπλοκής όσο και εξωτερικής επιχειρηματικότητας.

Η νεωτερική πολιτική φιλοσοφία, επιχειρώντας την λεγόμενη ‘διάκριση των εξουσιών’ και την θέση συνταγματικών περιορισμών στον ‘ανεξέλεγκτο’ αυτό μηχανισμό, απλώς έθεσε σχηματικές διακρίσεις δικαιοδοσίας πίσω από τις οποίες η σύγκλιση και η διαπλοκή των κέντρων εξουσίας συνεχίζεται αδιάκοπα. Δεν μπορούμε να μιλήσουμε για πραγματικό διαχωρισμό της νομοθετικής, της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας, καθώς οι κυβερνήσεις και οι κεφαλαιούχοι χρηματοδότες τους επικαλύπτουν τις επιμέρους εξουσίες, τόσο ως κράτος, όσο και ως εταίροι του κράτους, αλλά και ως παρακράτος. Η μονοπώληση της εξουσίας από το κράτος είναι ο πραγματικά προβληματικός διαχωρισμός που έχει επιβληθεί και στην βάση αυτού του διαχωρισμού της εξουσίας από την κοινωνία έχει στηθεί η υπόσταση του κράτους. Δεν είναι όμως ιστορικά η μόνη εναλλακτική. Για να μην ταξιδέψουμε σε άγνωστους πολιτισμούς, αλλά στον πλέον γνωστό μας άγνωστο, θα παραθέσουμε το παράδειγμα που ο Καστοριάδης αναφέρει, μιας αντίθετης αντίληψης.

‘Η ιδέα του «Κράτους» ως ενός θεσμού διακριτού και διαχωρισμένου από το σώμα των πολιτών δεν θα ήταν κατανοητή από έναν (αρχαίο) Έλληνα. Βεβαίως, η πολιτική κοινότητα υπάρχει σε ένα επίπεδο το οποίο δεν ταυτίζεται με τη συμπαγή, ‘εμπειρική’, πραγματικότητα των τόσο πολλών χιλιάδων ανθρώπων

που συνέρχονται σε δεδομένο τόπο και δεδομένο χρόνο. […] Ωστόσο η διάκριση δεν γίνεται μεταξύ «Κράτους» και «πληθυσμού» αλλά μεταξύ του διαρκούς, συσσωματωμένου σώματος των αειθαλών και απρόσωπων Αθηναίων και αυτών που ζουν και αναπνέουν [στην πόλη].’[4]

Εδώ η διάσταση μεταξύ της φαντασιακής και της υπαρκτής πολιτικής κοινότητας δεν είναι μία διάκριση που επισυμβαίνει στο θεσμικό-κοινωνικό επίπεδο (ως διάκριση δικαιοδοσίας και στεγανοποίηση της εξουσίας), αλλά στο επίπεδο του κοινωνικού φαντασιακού ως διάσταση μεταξύ του προτύπου και της πραγματικότητας. Αντιθέτως, η ύπαρξη των κρατικών θεσμών στηρίζεται στην ιεροποίηση της αυθεντίας και την ταυτόσημη σμίκρυνση της φαντασιακής πολιτικής κοινότητας στα όρια μίας ολιγαρχικής ελίτ.

Το νεωτερικό εθνοκράτος, θεμελιωμένο όχι στην θεία αυθεντία, αλλά στην αυθεντία μίας υποτιθέμενης γενικής βούλησης, και συγκροτημένο με όρους εθνικής ομοιογένειας και καθετοποιημένης γραφειοκρατικής εξουσίας, υποτίθεται, σύμφωνα με τον κυρίαρχο ιδρυτικό μύθο, ότι αντιπροσωπεύει το έθνος, την κοινωνία νοούμενη ως ‘έθνος’, ενάντια στα ιδιωτικά και ξένα συμφέροντα που το επιβουλεύονται. Έχει ενδιαφέρον να επισημάνουμε δύο ιδιαίτερους εθνοκρατικούς θεσμούς που αποτελούν ενσωματώσεις κοινωνικών λειτουργιών στις τεχνικές της εξουσίας και είναι η κρατική υποχρεωτική παιδεία και η στρατιωτική θητεία, παρότι και τα δύο εκχωρούνται στο ιδιωτικό κεφάλαιο σήμερα. Όμως κατά τη διάρκεια της συγκρότησης των εθνοκρατών τον 19ο αιώνα, αυτοί οι δύο θεσμοί έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην εθνική και γλωσσική ομογενοποίηση των πληθυσμών, καθώς έστησαν έναν μηχανισμό εκπαίδευσης και επιβολής καθολικό και υποχρεωτικό από τη νεαρή ηλικία, αναλαμβάνοντας σε μεγάλο βαθμό πλευρές του εκκοινωνισμού που τυπικά ανήκαν στην οικογένεια. Το εθνοκράτος, ως ‘εκπρόσωπος’ της ‘ενιαίας’ βούλησης του λαού μπορεί να υποκαταστήσει την οικογένεια, ως διευρυμένο γένος καθώς στηρίζεται σε μία πιο εκλεπτυσμένη θεωρία πολιτικού πατερναλισμού.

Η κλασική φιλελεύθερη πολιτική θεωρία του Διαφωτισμού επικαλείται ένα υποθετικό 'κοινωνικό συμβόλαιο' που υποτίθεται ότι εξασφαλίζει τον περιορισμό της αυθαιρεσίας των κυβερνώντων. Φυσικά, σαν ιδρυτικός μύθος, ο μύθος είναι εντελώς επίπλαστος. Ωστόσο, το 'κοινωνικό συμβόλαιο' αποτελεί μία ισχυρότατη σημασία δικαίωσης της σημερινής κοινοβουλευτικής ολιγαρχίας και ενσαρκώνεται θεσμικά στην μορφή του Συντάγματος[5], του θεμελιώδους νόμου που θέτει τους όρους και τα όρια της κρατικής κυβερνητικής εξουσίας, παρότι όλοι ξέρουμε ότι τα όρια αυτά αποτελούν κενό γράμμα. Δεν είναι τυχαίο ότι η υπαρκτή εξουσία ξεπερνά αναιδώς και αφειδώς τα συνταγματικά όρια χωρίς μεγάλο κόστος. Υπάρχει ένα λογικό και νοηματικό κενό πίσω από την ίδια την ιδέα μιας εθελούσιας παραχώρησης της κοινωνικής εξουσίας στο κράτος, μίας παραχώρησης που θεωρητικά συνέβη άπαξ (δηλαδή δεν συνέβη ποτέ πραγματικά) αλλά νομιμοποιεί πλήρως τους κεντρικούς θεσμούς της κρατικής εξουσίας.

Το νεωτερικό εθνοκράτος, αποτελεί επίσης μία κοινωνικοϊστορική μορφή όπου συνδυάζεται το ιστορικό ρεύμα του πολιτικού φιλελευθερισμού με το όμορο ιστορικό ρεύμα του οικονομικού καπιταλισμού. Το εθνοκράτος, είτε στην 'δυτική' είτε στην 'σοσιαλιστική' του εκδοχή, επικυριαρχείται από τους οικονομικούς μηχανισμούς του διεθνούς καπιταλισμού, παρότι θεωρητικά υποτίθεται ότι είναι διακριτό από την 'αγορά'.

Η διαπιστωμένη αυτονόμηση της οικονομικής σφαίρας στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, (η οποία συνδυάζεται με την απόλυτη επιβολή των κυρίαρχων καπιταλιστικών φαντασιακών σημασιών της απεριόριστης ανάπτυξης και της διαρκούς συσσώρευσης κέρδους στην σφαίρα του πολιτικού και την βαθιά τους διείσδυση στο μάγμα του κοινωνικού φαντασιακού, τόσο στο βάθος της συλλογικής ιδιοεικόνας της κοινωνίας όσο και στην επιφάνεια του πολιτικού και θεωρητικού λόγου), συνεπάγεται εξίσου μία μεταφορά της εξουσιαστικής αυθεντίας στις οικονομικές δομές και την συνεπακόλουθη πρόσδεση των κρατικών θεσμών στο άρμα των κεφαλαιοκρατικών μηχανισμών. Η

‘ορθολογικότητα’ του καπιταλιστικού συστήματος ουσιαστικά είναι μία κακότεχνη εργαλειακή ορθολογικότητα οιωνεί αυτονομήσιμων δικτύων πολιτικής και οικονομικής εξουσίας και ένας διαπιστωμένος παραλογισμός[6], ωστόσο ισχυροποιεί την εξίσου παράλογη ‘ορθολογικότητα’ του Κράτους.

Η δημοκρατία, όμως, ως άμεση δημοκρατία, αποτελεί την εμφάνιση της πολιτικής, ως πραγματικής πολιτικής, πολιτικής με στόχο την ελευθερία. Η πολιτική, για τον Καστοριάδη, αποτελεί την ρητή αμφισβήτηση της κοινωνικής θέσμισης και την συνειδητή αυτοκριτική δραστηριότητα του συνόλου της κοινωνίας πάνω στο ζήτημα των νόμων και των θεσμών. Η πολιτική, με άλλα λόγια, δεν αναφέρεται απλώς στη σφαίρα της ρητής εξουσίας, όπως το κρατικό, αλλά στον έμπρακτο αναστοχασμό των θεσμών στο επίπεδο της κοινωνίας.

Στο κοινωνικό επίπεδο αυτή η αμφισβήτηση πραγματώνεται με την δημιουργία ενός πραγματικά δημόσιου χώρου, χώρου λήψεως των πολιτικών αποφάσεων και τη γεφύρωση της αντίθεσης δημοσίου – ιδιωτικού με την έμπρακτη συμμετοχή των πολιτών στην λήψη των αποφάσεων και στην υλοποίησή τους.

Παρόλο που η ριζική υποεξουσία, η εξουσία της γλώσσας και της παιδείας δεν μπορεί να καταργηθεί, ωστόσο η εν δυνάμει πλήρης και άμεση συμμετοχή της κοινωνίας στη λήψη και στην εκτέλεση των πολιτικών αποφάσεων, καταργεί το κράτος ως διαχωρισμένη εξουσία και την αυθεντία ως ιερή εξουσία. Καταργεί επίσης κάθε έννοια αντιπροσώπευσης αναγνωρίζοντας κάθε άνθρωπο ως αυτόνομο και την αυτονομία αυτή ως προϋπόθεση αλλά και βλέψη της αυτονομίας όλων, πράγμα που σημαίνει ότι κανείς δεν μπορεί ούτε να μιλήσει, ούτε να αποφασίσει εκ μέρους κάποιου άλλου. Αυτή η αυτονομία που πραγματώνεται από το άτομο κοινωνικά, ορίζει και έναν διαφορετικό κοινωνικό ιδιόχρονο, έναν συλλογικό χρόνο ο οποίος δεν μπορεί να διατεθεί ή να εκπροσωπηθεί δίχως να πληγεί η ελευθερία του ατόμου. Ο δημόσιος χρόνος αποδίδεται στο πολιτικό σώμα, στον κοινωνικό αναστοχασμό και στην ατομική δημιουργία εντός του δημόσιου χώρου, όπως και στις συλλογικές διαδικασίες νομοθεσίας και

απόδοσης δικαιοσύνης. Αντιστρόφως προς αυτό που συμβαίνει σήμερα, όπου ο ιδιωτικός χρόνος έχει ταυτιστεί απόλυτα με τον ελεύθερο χρόνο. Ο ελεύθερος χρόνος, ο χρόνος της ελευθερίας, δεν μπορεί παρά να εμπεριέχει και μία διακριτή ιδιωτική διάσταση, όμως δεν μπορεί να περιοριστεί στην ιδιωτική σφαίρα δίχως να πάψει να είναι ελεύθερος, καθώς η ελευθερία θεσμίζεται κοινωνικά και σαν δημόσιο νόημα τόσο ως χώρος όσο και ως χρόνος.

Ο νόμος τίθεται υπό διαρκή κρίση, ως ουσία της θεσμίζουσας δραστηριότητας της πόλεως, τίθεται δηλαδή ρητά και συνειδητά υπό την επίγνωση του Χρόνου. Η κοινωνία ανοίγοντας το ερώτημα του Νόμου ουσιαστικά αναγνωρίζει τη θνητότητα των θεσμών της. Οι ελεύθεροι πολίτες αναγνωρίζουν πως ο νόμος μπορεί να αλλοιωθεί, είτε συνειδητά είτε από το πέρασμα του Χρόνου και επιλέγουν μια ενεργητική στάση απέναντι σε αυτή την αναπόδραστη αλλοίωση.

Μία πραγματικά πολιτική στάση οφείλει λοιπόν να αναιρέσει την ταύτιση εξουσίας και κράτους, ώστε να καταστεί δυνατή η απόρριψη του κρατικού και ιεραρχικού φαντασιακού και ταυτόχρονα η δημιουργία νέων ελευθεριακών μορφών απόδοσης και άσκησης της εξουσίας, δηλαδή αντιιεραρχικών και αμεσοδημοκρατικών θεσμών, όπου φορέας εξουσίας είναι το αυτόνομο πραγματικό υποκείμενο. Το πολιτικό πράττειν απόκτά ουσία όταν πέρα από μορφές αντίστασης δημιουργεί θεσμούς ελευθερίας. Αιχμή αυτού του πράττειν είναι η άρση της αντίθεσης αρχής δημόσιου – ιδιωτικού, με την θεώρηση του δημόσιου ως κοινωνικού, με την άρση της ταύτισης κρατικού-δημόσιου και κράτους – εξουσίας, με την κοινωνική αυτοκυβέρνηση και την κατάργηση του κράτους. Η απόδοση του πραγματικού δημόσιου χώρου και χρόνου και των εξουσιών που αυτός συνολίζει, πίσω στην κοινωνία και στον κάθε πολίτη ξεχωριστά, καταργεί και την επίπλαστη αντίφαση πολιτικού – κοινωνικού.

Συνεπώς, δεν είναι μόνο το πολιτικό πρόταγμα της αυτονομίας στην σκέψη του ύστερου Καστοριάδη (μετά το ‘65) αντίθετο προς

την έννοια του κράτους ή μίας κεντρικής κυβέρνησης, αλλά και η ίδια η δημοκρατία, η άμεση δημοκρατία, τόσο ως νόημα όσο και ως εμπειρία. Τα υπόλοιπα είναι ιδεολογικές ακροβασίες.

[1] Βλ. Το άρθρο όπως αναδημοσιεύεται στην συλλογή '5 οικουμενικοί έλληνες στοχαστές' σελ.72, εκδ. Των Συναδέλφων, Αθήνα 2014
[2] Επαναδημοσιευμένη στο περιοδικό Contact τ.10, και στο 'Εννοιες και όροι του Κορνήλιου Καστοριάδη', εκδ. Βιβλιοπέλαγος, Αθήνα 2013
[3] Κ.Καστοριάδης, Οι ομιλίες στην Ελλάδα, εκδ. Ύψιλον, σελ. 65
[4] Κ.Καστοριάδης, Philosophy, Politics, Autonomy, σελ. 110
[5] Οφείλουμε να αναφέρουμε την εξαίρεση της Αγγλίας, που είναι και η μήτρα των σημασιών του εθνικού κράτους και του αστικού κοινοβουλευτισμού, όπως βεβαίως και του οργανωμένου εργατικού κινήματος και του βιομηχανικού καπιταλισμού, πάντοτε ένα ιστορικό βήμα πιο πέρα από την ηπειρωτική Ευρώπη, όπου έγινε η πρώτη νεωτερική καρατόμηση βασιλιά ήδη από τον 17ο αιώνα, αλλά δεν υπάρχει Σύνταγμα.
[6]Βλ. σχετικά Κ.Καστοριάδης, Η 'ορθολογικότητα' του καπιταλισμού, εκδ. Ύψιλον, 1998

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 15

Περί της «συντακτικότητας των κινημάτων»

Αλέξανδρος Σχισμένος

Καθώς το πολιτικό ζήτημα παραμένει ρευστό και η σημασιακή κατάρρευση ανοίγει τον διάλογο, μία παλιά ιδέα με νέο ένδυμα ξεχωρίζει ανάμεσα στις θεματικές. Αναφέρομαι στο αμφιλεγόμενο

ζήτημα της «Συντακτικότητας των Κινημάτων», ένα ζήτημα που ανέκυψε από την τελευταία απόπειρα των Νέγκρι – Χαρντ να στήσουν ένα πρόταγμα πολιτικής ανατροπής. Όπως βέβαια όλες οι απόπειρες των δύο (μετα)μαρξιστών συγγραφέων, και τούτη φέρει όλα τα στοιχεία ενός υπολανθάνοντος μαρξισμού, δηλαδή την αναζήτηση του "επαναστατικού" υποκειμένου (αφού το "πλήθος" φάνηκε έννοια τετριμμένη και κενή περιεχομένου), τον διαχωρισμό της κοινωνίας σε οντολογικά και υπαρξιακά αντιμαχόμενες υποκατηγορίες – τάξεις, την αναζήτηση ενός κοινωνιολογικού θεμελίου της εξουσίας και την επακόλουθη θεμελίωση ενός "απόλυτου" δικαίου.

Μετά το κόμμα και πέρα από το "πλήθος" (το οποίο σημαίνει σαφώς λιγότερα από το κόμμα), έρχεται τώρα το "Κίνημα" να αποτελέσει τον κινητήριο μοχλό της Ιστορίας, και να επιτελέσει το έργο της υποκατάστασης του Κράτους. Για μένα, η απόδοση κάποιου είδους Συντακτικής Εξουσίας (και θα επιμείνω σε αυτόν τον όρο γιατί δεν καταλαβαίνω τι σημαίνει "Συντάσσουσα", απέναντι στην "Συντεταγμένη", και διαφωνώ ριζικά με τη χρήση των όρων ως υποκατάστατα της "θεσμίζουσας – θεσμισμένης", που σημαίνουν πολλά) στα Κινήματα ενέχει το σπέρμα ενός ιδεολογικού ολοκληρωτισμού. Εξηγούμαι εν συντομία:

Α) Κάθε κίνημα είναι συγκεκριμένο, μερικό και θεματικό. Το φοιτητικό κίνημα, το οικολογικό κτλ, αποτελεί μία κοινωνική κίνηση αντιπαράθεσης και σύγκρουσης με την κατεστημένη εξουσία σε μία συγκεκριμένη "στιγμή", ωστόσο αυτή η σύγκρουση και αντιπαράθεση γίνεται σε ορισμένο τόπο (τόσο πραγματικά, χωρικά και χρονικά όσο και φαντασιακά) και με συγκεκριμένο πρόταγμα, το οποίο, όσο και να εγγράφεται σε μία γενικότερη πρόταση κοινωνικής ανατροπής, δεν παύει να παραμένει μερικό. Εκεί έγκειται και η δύναμη του κάθε κινήματος, ότι μπορεί να μιλήσει επί του παρόντος, διατηρώντας τον ουτοπικό ορίζοντα, ακριβώς επειδή εμπραγματώνει τις αξίες μίας άλλης κοινωνικής θέσμισης σε συγκεκριμένα και απτά ζητήματα, δημιουργώντας τις ρωγμές ελευθερίας στο υπάρχον. Μόλις όμως κάποιο κίνημα χάσει τον άμεσο πολιτικό του στόχο, είτε κατακτώντας τον είτε

αποτυγχάνοντας, διαλύεται εκ της πραγματικότητας, καθώς η ίδια η ατομική συμμετοχή σε ένα κίνημα δεν παύει ποτέ να είναι μερική και τμηματική και συγκεκριμένη στον χρόνο, δηλαδή για όσον καιρό το ζήτημα τίθεται ως ζήτημα κομβικό.

Το ερώτημα κατά πόσο μία συνισταμένη πολλών κινημάτων αποτελεί Κίνημα είναι μάλλον τετριμμένο και περιγραφικό. «The Movement» ονομάστηκε η ριζοσπαστική δεκαετία του ’60 στην Αμερική, αλλά ο όρος αυτός αποτελεί μία κενή περιγραφή. Παρά τους κοινούς τόπους, είναι προφανές πως το κίνημα για τις πολιτικές ελευθερίες και το κίνημα των χίπηδων αποτελούσαν διαφορετικές κοινωνικές κινήσεις με διαφορετικά άμεσα προτάγματα.

Β) Φυσικά τα κινήματα μπορούν να αποτελέσουν μήτρες αμεσοδημοκρατικών και ελεύθερων θεσμίσεων που πράγματι να διευρύνουν τους χώρους κοινωνικής ελευθερίας/ρητά αυτοθεσμισμένης εξουσίας έξω και ενάντια στην κεφαλαιο/κρατική εξουσία. Μπορούν να αναδείξουν θεσμούς ελευθερίας όπως κοινωνικά κέντρα και κολεκτίβες. Ωστόσο η εμπειρία μας δείχνει πως δεν αποτελούν τις μόνες μήτρες ανάδειξης και ούτε καν τις πιο κατάλληλες, γιατί η πολιτική επιδίωξη ενός κινήματος είναι ακριβώς οι ρωγμές και όχι οι θεσμίσεις. Οι ίδιοι άνθρωποι μπορούν φυσικά να προχωρήσουν σε θεσμίσεις, αλλά μέσα από διαδικασίες και ενέργειες που αφορούν πλέον την αυτοθέσμιση του δημόσιου ελεύθερου χώρου/χρόνου που οι κινηματικές διαδικασίες κατέκτησαν, αλλά όχι πλέον ως κίνημα, αλλά ως ελεύθερα πολιτικά άτομα. Αυτό είναι άμεση συνέπεια του Α) της περιορισμένης διάρκειας κάθε κινηματικής διαδικασίας, ενώ το ζητούμενο μίας θέσμισης είναι η ανοιχτότητα και αναπαραγωγή/μετάλλαξη, μέσα όμως σε μία διάρκεια συνέχειας.

Ένα κίνημα δεν μπορεί να θέσει το πραγματικό πολιτικό πρόβλημα, δηλ. το «ποιος αποφασίζει;» παρά μόνο αρνητικά, δηλ. ότι δεν μπορεί να αποφασίζει το κράτος και όχι αυτοαναφορικά, δηλ. αποφασίζουμε μόνο εμείς, γιατί τότε ρέπει στον ολοκληρωτισμό. Η θετική απάντηση είναι «αποφασίζει όλη η κοινωνία», και η αναζήτηση θεσμών που να επιτρέπουν στην κοινωνία να αποφασίσει ρητά.

Γ) Φυσικά, όλη η κοινωνία δεν μπορεί να συμμετέχει σε ένα κίνημα. Μάλλον οι "ενεργά δρώντες" κι αυτό σε ένα θεωρητικό επίπεδο μπορούν να συμμετέχουν (στην πραγματικότητα, λόγω της συγκεκριμένης χρονικότητας/τοπικότητας κάθε κινήματος ούτε αυτοί ως σύνολο). Πώς καθορίζονται αυτοί; Μα ακριβώς μέσω της συμμετοχής τους στο κίνημα. Η αυτοαναφορικότητα γίνεται κλειστότητα. Σκεφτείτε το εργατικό κίνημα ή το κομμουνιστικό για να καταλάβετε. Και οι υπόλοιποι;

Πιστεύω ότι ένα κίνημα διεκδικεί τόπους ελευθερίας όχι για να τους αποδώσει στον εαυτό του, αλλά σε ολόκληρη την κοινωνία. Όπως η δημιουργία ενός ελεύθερου δημόσιου χώρου δεν αφορά αυτούς που τον δημιούργησαν, αλλά όλη την κοινωνία.

Δ) Παρομοίως, διεκδικούμε μία κοινωνική εξουσία που να ασκείται άμεσα από την ίδια την κοινωνία και όχι από κάποιον διαχωρισμένο από αυτή αποκλειστικό θεσμό (κράτος). Είναι αυτή μία εξουσία "του κινήματος;" Σαφώς όχι. Αντιθέτως απαιτούνται θεσμοί ελευθερίας που να προσφέρονται και σε αυτόν που ποτέ δεν συμμετείχε στο κίνημα που άνοιξε τον δρόμο ώστε αυτοί οι θεσμοί να θεμελιωθούν.

Ε) Η έννοια της συντακτικότητας δεν είναι ισοδύναμη της έννοιας της αυτοθέσμισης. Συντακτική είναι μία συνέλευση που τυποποιεί και συντάσσει τους κανόνες/νόμους που προέκυψαν από μία κοινωνική κίνηση. Δεν είναι η κίνηση καθεαυτή η οποία ούτε ως συντάσσουσα θα μπορούσε να θεωρηθεί καθώς δεν επικυρώνει, παρά μόνο διαμορφώνει τους όρους επικύρωσης και με δυναμικό τρόπο. Επίσης, η ίδια η κινηματική ορμή τείνει να διαλύσει τους προηγούμενους όρους νομιμοποίησης (κράτος) και πολύ καλά κάνει, ωστόσο θα μπορούσε να διαλύσει και τον ίδιο τον χώρο ελευθερίας αν προσπαθήσει να καθολικευτεί όχι σαν νόημα αλλά σαν εξουσία.

ΣΤ) Κάθε αμεσοδημοκρατική θέσμιση οφείλει να ορίσει και το όριο εξουσίας της. Ούτε ένα κίνημα ούτε μία συνέλευση μπορεί να γίνει καθολικός κοινωνικός θεσμός. Σκεφτείτε το κίνημα των πλατειών. Κατέρρευσε φαινομενικά όταν αποπειράθηκε να γίνει

θεσμός αυτοκυβέρνησης πέραν των ορίων του. Στην πραγματικότητα πέτυχε ακριβώς αυτό. Να αναδείξει πως μονάχα ελεύθεροι κοινωνικοί θεσμοί με επίγνωση και διαρκή αναστοχασμό μπορούν να αναλάβουν την ευθύνη της περιοχής τους και δικτυωμένοι να δημιουργήσουν μία άλλη κοινωνική θέσμιση.

Ζ) Κάθε κοινωνική θέσμιση απαιτεί αλληλοσυμπληρωματικότητα και διαρκή ανακεφαλαίωση. Για να υπάρξουν αυτά θα πρέπει τα πολιτικά ζητήματα να αφορούν υπεύθυνα τον καθένα που συμμετέχει, το ίδιο και η λύση τους. Ακόμη και αν η Ιερισσός με αφορά πραγματικά, δεν μπορώ να αποφασίσω πώς θα γίνει η αυτοθέσμιση του ίδιου του χωριού τη στιγμή που δεν συμμετέχω στο πολιτικό σώμα που είναι υπεύθυνο για αυτήν την περιοχή, δηλαδή το ίδιο το χωριό. Μπορώ να συμμετέχω στο κίνημα, ακριβώς επειδή οι στόχοι του είναι η ελευθερία των κατοίκων της Χαλκιδικής να αυτοθεσμιστούν, πράγμα που με αφορά σαν νόημα και σαν κόμβος ελευθερίας. Αλλά τα εσωτερικά του κόμβου είναι ζητήματα απόφασης και εξουσίας των ανθρώπων εκεί.

Το ίδιο στους ελεύθερους χώρους. Αυτή η διττή σχέση κινήματος και αμεσοδημοκρατικής θέσμισης δεν είναι αντίθεση ούτε αντίφαση αλλά συμπληρωματικότητα και αμοιβαία αναγνώριση που δημιουργεί μία αλληλοσυμπληρωματικότητα ενός πραγματικού δικτύου ελευθερίας και άμεσης δημοκρατίας.

Η) Η συντακτικότητα των κινημάτων είναι μία έννοια που δεν εξηγεί ΤΙ ορίζεται ως κίνημα. Είναι η ίδια η κίνηση των ανθρώπων; Δηλαδή τα συλλαλητήρια για το Μακεδονικό ήταν κίνημα ή όχι; Μήπως κίνημα είναι οποιαδήποτε κίνηση είναι ενάντια στο κράτος; Και το συνδικαλιστικό κίνημα; Μήπως κίνημα είναι οποιαδήποτε κίνηση διεκδίκησης; Και το ισλαμικό κίνημα; Μήπως οποιαδήποτε κίνηση του λαού; Και τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα τύπου ΕΟΚΑ;

Οπότε, πάλι τίθεται το ζήτημα του περιεχομένου. Των αξιών που εμπνέει ένα κίνημα και γενικά των πολιτικών αξιών κάθε θέσμισης. Το ίδιο ζήτημα όμως δεν μπορεί να επιλυθεί παρά μόνο από την ίδια τη θέσμιση και ασφαλώς δεν αρκεί μία κίνηση

ανθρώπων, χρειάζεται αναστοχασμός και βεβουλευμένη δράση, πολιτική πράξη και συζήτηση προκειμένου να τεθούν ρητά οι αξίες αυτές.

θ) Καταλαβαίνουμε λοιπόν πόσο επικίνδυνη είναι μια "κινηματική" εξουσία, «Απόλυτη και πέραν κάθε περιορισμού εκτός από αυτούς που η ίδια θέτει». Το κίνημα των μπολσεβίκων το ίδιο δεν προέβαλλε; Το εργατικό κίνημα θα θέσει τον νόμο για ολόκληρη την κοινωνία; Οι εργάτες θα βγάλουν ό,τι προϊόν οι ίδιοι θέλουν, χωρίς τη συμβουλή του οικολογικού κινήματος; Θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα υπερ-κίνημα ομπρέλα κινημάτων; Μήπως κάθε κίνημα, εξ ορισμού μερικό, θα αποκτήσει απόλυτη εξουσία στην θεματική του ενότητα;

Το νόημα της λέξης "κίνημα" είτε θα είναι συγκεκριμένο και μερικό, οπότε δεν μπορεί να διεκδικήσει μία εξουσία, είτε θα είναι γενικό και αφηρημένο, οπότε δεν σημαίνει τίποτε. Σίγουρα, σημαίνει λιγότερα από τη λέξη "ελεύθερος κοινωνικός χώρος".

Ι) Για μένα, το πολιτικό πρόταγμα πρέπει να αναζητηθεί στη σύνδεση της πολιτικής άμεσης δημοκρατίας με τους θεσμούς της αντιεξουσιαστικής οικονομίας. Και η άμεση δημοκρατία και η αντιεξουσιαστική οικονομία, δύο πλευρές μίας κοινωνικής ρητής αυτοθέσμισης μπορούν να προκύψουν από κινήματα, μπορούν να εμπνεύσουν κινήματα, μπορούν να παλευθούν μέσα από κινήματα, αλλά δεν μπορούν να περιοριστούν σε κινήματα. Αφορούν όλους, ακόμη κι αυτούς που κάθονται στον καναπέ..

Ια) Η συντακτικότητα των κινημάτων, ιδέα μεταμαρξιστική και αδιέξοδη, έρχεται σε ένα έσχατο επίπεδο σε αντίθεση με ακριβώς το πρόταγμα των αμεσοδημοκρατικών ελεύθερων κόμβων ενός δικτύου αντιεξουσιαστικής πολιτικής και οικονομίας. Είτε δηλαδή θα αποφασίζουν οι κινηματικοί όροι, όροι αντίθεσης προς κάτι, είτε οι αυτοθεσμιστικοί, όροι σύνθεσης του κάτι. Είναι αλληλοσυμπληρωματικοί στον βαθμό που δεν υπάρχουν αξιώσεις αποκλειστικότητας, όμως η συντακτικότητα αυτό ακριβώς σημαίνει.

Κίνημα ήταν ο ρώσικός λαός στους δρόμους, συντακτική δομή τα σοβιέτ. Όταν κάποιος μίλησε για εξουσία “στο όνομα” του κινήματος, αυτός ήταν ο Λένιν.

Επίσης, δεν είναι τυχαίο ότι η ιδέα, όπως προβάλλεται από τους Νέγκρι και Χαρντ, μοιάζει να θεωρεί αυτονόητο τον κοινωνικό διαχωρισμό βάσει της Σμίτειας διάκρισης Εχθρού-Φίλου. Φυσικά, δεν χρειάζεται να εξηγήσω γιατί αυτός ο διαχωρισμός είναι ουσιαστικά εξουσιαστικός και μήτρα καταστολής και καταπίεσης, ανάλογα με το ποιος ορίζεται ως “Εχθρός”. Και ποιος τον ορίζει; Δεν είναι τυχαίο πως ο Σμιτ, συγγραφεύς του Ναζιστικού Συντάγματος, χρειάζεται έναν Εχθρό για να δικαιολογήσει μία ολοκληρωτική εξουσία. Το δικό μας πρόταγμα δεν μπορεί να συνίσταται σε μία απλώς αντιστροφή των πόλων. Πρέπει να υπερβαίνει και να καταστρέφει αυτήν τη διπολικότητα, τείνοντας προς μία ευρύτερη κοινωνική συνοχή βασισμένη στην ελευθερία και την άμεση δημοκρατία. Δεν θα το αναπτύξω περισσότερο, αλλά η ελευθερία και η αυτονομία είναι ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ και δεν αξιώνονται ή απαξιώνονται με όρους πλειοψηφίας ή μειοψηφίας. Για να το πω πιο ξεκάθαρα, εγώ θα ήμουν υπέρ της ελευθερίας ακόμη και χωρίς ευδιάκριτο κοινωνικό κίνημα που να με στηρίζει.

Ελπίζω να είναι γόνιμες οι διαφωνίες μου.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 14

Η Μυθική Ψυχοπολιτική του Ναζισμού

Αλέξανδρος Σχισμένος

Με την έντεχνη έκπληξη που χαρακτηρίζει τα τηλεοπτικά

καθεστώτα των ημερών μας, τις τελευταίες εβδομάδες ζήσαμε τα αποκαλυπτήρια της Χρυσής Αυγής. Αποκαλυπτήρια όσον αφορά την ντόπια άρχουσα ελίτ που βγήκε από την μωρή παρθενία της για να παραδεχτεί αυτό που όλη η κοινωνία γνώριζε. Ότι οι εκ των δεξιών συνδαιτημόνες τους είναι τελικά ναζί εγκληματίες και δολοφόνοι. Τα γεγονότα γνωστά, καθώς και η συστηματική τους εκμετάλλευση, μέσω της ψευδοθεωρίας των 2 άκρων, σαν τελευταίο τρύπιο αλεξίπτωτο πριν τη συντριβή της ακροδεξιάς κυβέρνησης Σαμαρά-Βενιζέλου.

> *Η υπόθεση απασχόλησε τα πρωτοσέλιδα και σελίδες επί σελίδων γράφτηκαν για το καινούργιο σκανδαλώδες ερώτημα που τέθηκε προς την κοινωνία: Από πού προέκυψε ο ναζισμός στο ελληνικό κοινοβούλιο του 2013;*

Κι όμως το ερώτημα είχε ήδη τεθεί από την πραγματικότητα. Η ανατριχίλα που σάρωσε τον τόπο κάτω από τα προβεβλημένα χαμόγελα του φιδιού είναι ένα διαρκές στοιχείο της κατοχικής ατμόσφαιρας της εποχής της κρίσης. Η συναδελφική συνεργασία της Χρυσής Αυγής με τις δυνάμεις καταστολής και η εγκάρδια συνεννόησή της με τις ακροδεξιές παρυφές της Νέας Δημοκρατίας είναι πράγματα γνωστά εδώ και δεκαετίες (θυμίζουμε ότι στις ευρωεκλογές του 2006 η Ν.Δ. του κεντρώου Καραμανλή χρηματοδοτούσε το προεκλογικό υλικό της ναζιστικής συμμορίας).

Αυτό που είναι καινοφανές είναι η ασυλία που οι εθνικοσοσιαλιστές κανίβαλοι απολαμβάνουν, όχι από το συγγενές τους Κράτος (το οποίο, εξάλλου, στήθηκε πάνω στους πυλώνες του εθνικισμού και του αυταρχισμού ήδη από τους κατασκευαστές τους) αλλά από την κοινωνία. Αυτή η ασυλία είναι που κάνει τον λόγο επί του ναζισμού ξανά επίκαιρο και ανασύρει ερωτήματα που η επανεμφάνιση στον δημόσιο χώρο της πλέον τερατώδους και διεστραμμένης πολιτικής ιδεολογίας του μίσους θέτει. Και αυτή η ασυλία είναι που δεν μας επιτρέπει να ξεμπερδέψουμε με τους θιασώτες της με απλούς αφορισμούς για την απύθμενη ηλιθιότητα που αυτή η ιδεολογία προϋποθέτει.

Είναι γνωστό το ρίζωμα που οι αντιδραστικές εθνικιστικές ιδεοληψίες έχουν σε αυτόν τον τόπο.

> *Δεν είναι τυχαίο πως το Βασίλειο της Ελλάδας υπήρξε το πρώτο εθνοκράτος που συστάθηκε στην Ευρώπη μετά τη Γαλλική Επανάσταση. Δεν είναι τυχαίο πως αυτή η χώρα ήταν η μόνη που συνέχισε τον Β΄ Π.Π. επί τρία έτη με τον εμφύλιο και επί δεκαετίες με το τρομο-Κράτος της Δεξιάς. Δεν είναι τυχαίο πως τα σχολικά εγχειρίδια απηχούν τις πλέον απαρχαιωμένες εθνικιστικές απόψεις στον ευρωπαϊκό χώρο. Δεν είναι τυχαίο πως ο πατριωτισμός υιοθετήθηκε και από την Αριστερά σε βαθμό πρωτόγνωρο για το ευρωπαϊκό κίνημα. Δεν είναι τυχαίο πως είναι η μόνη χώρα στην Ε.Ε. που διοργανώνει μαθητικές παρελάσεις.*

Όλα αυτά είναι γνωστά συστατικά του νεοελληνικού φαντασιακού που ενσωματώνει παραληρήματα μεγαλείου μαζί με αισθήματα βαθιάς κατωτερότητας σε ένα κακοραμμένο κολάζ φανταστικών απεικονίσεων ενός απωθημένου παρελθόντος. Είναι στοιχεία συγγένειας προς τις άλλες ενσαρκώσεις του μίζερου βαλκανικού εθνικισμού, μπολιασμένα με λαθραναγνώσεις της κλασικής αρχαιότητας. Σε κάθε περίπτωση, είναι ένας **εθνικισμός του κακομοίρη και του αδύναμου**, που ανά περιστάσεις προσδένεται στο άρμα του δείνα ή του τάδε αυτοκρατορικού σωβινισμού κάποιας μεγάλης δύναμη για να καταλήξει δωσίλογος και τελικά προδότης της χώρας που υποτίθεται ότι αποκαλεί πατρίδα. Αυτή είναι η γνωστή μας ελληνική Δεξιά και ο εθνικισμός που σήμερα εκφράζεται από την ακροδεξιά μας κυβέρνηση.

Όμως η Χρυσή Αυγή πάει πολύ παραπέρα. Τα εθνικιστικά στοιχεία που αναπαράγονται σαν θεμελιακά συστατικά της ελληνικής κοινωνίας μέσω της κρατικής εκπαίδευσης και του κυρίαρχου λόγου αποτελούν αναγκαίες μεν αλλά όχι ικανές συνθήκες ανάδυσης του ναζιστικού φαινομένου. Αν τα πρώτα αποτελούν εκφράσεις της αρνητικής ταυτοτικής συγκρότησης της ετερόνομης κοινωνίας μέσα από τον αποκλεισμό της εξωτερικής ετερότητας (που αποτελεί εξάλλου την άλλη πλευρά της θετικής ταυτοτικής

συγκρότησης μέσα από τον υπερθεματισμό της εσωτερικής ομοιογένειας) και αρχαϊκές στάσεις έλξης-απώθησης του Ξένου, το ρατσιστικό στοιχείο που ο ναζισμός φέρει ως κυρίαρχη πρόθεση είναι κάτι πιο ριζοσπαστικό.

Ο Ξένος στη ναζιστική κοσμοθεώρηση δεν αποτελεί το εξωτερικό όριο, τη διαφορά, τον Άλλο, που μπορεί να γίνει αντικείμενο προσηλυτισμού, αφομοίωσης ή ενσωμάτωσης. Αποτελεί το σκοτεινό αντεστραμμένο είδωλο του Εαυτού, τον εσωτερικό διαχωρισμό, τον Εχθρό, τον αντίθετο πόλο που οφείλει να γίνει αντικείμενο εξόντωσης. Η ίδια η ύπαρξη του Άλλου ως Εχθρού θέτει σε κίνδυνο την ύπαρξη της κοινότητας ως Εγώ και ως εκ τούτου είναι μία ύπαρξη μη ανεκτή, μία ύπαρξη ως συνθήκη πολέμου.

Συνεπώς, τα ειδοποιά χαρακτηριστικά που ταυτοποιούν τον Φίλο και τον Εχθρό, που μας διαχωρίζουν από τον απειλητικό ξένο δεν μπορεί να είναι στοιχεία πολιτικά ή πολιτισμικά, στοιχεία επίκτητα, όπως συμβαίνει στο εθνικιστικό πλαίσιο (η γλώσσα ή η θρησκεία, ως παράδειγμα). Οφείλουν να είναι χαρακτηριστικά εγγενή, φυσικά, αναλλοίωτα από οποιαδήποτε μεταστροφή, και εδώ έρχεται η κλίση προς την φυσιολογία, το χρώμα του δέρματος, την καταγωγή.

Αν ο εθνικισμός εκφράζεται ως μίσος του άλλου ως ξένου, ο ναζισμός εκφράζεται ως μίσος του άλλου ως εχθρού. Και εδώ, μία ακόμη διαφοροποίηση μπορεί να εντοπιστεί. Το μίσος του άλλου ως ξένου αντανακλά αρνητικά τη θετική επένδυση στον εαυτό την οποία όμως προϋποθέτει. Ο αυτοκρατορικός σωβινισμός υποτιμά τον ξένο ως κατώτερο θεμελιώνοντας τη διάκριση σε κάποιου είδους ταυτότητα εγωιστικής υπεροψίας. Είναι ψευδοϊστορικός, με την έννοια πως θέτει μία μυθοποιημένη ιστορία σαν αξίωση αυτής της περηφάνιας, κατασκευάζοντας ένα παρελθόν από τις υποτιθέμενες λαμπρές ιστορικές σελίδες. Αν ο ξένος είναι διατεθειμένος να συμμεριστεί αυτό το ψευδές παρελθόν μαζί με την αξίωση ανωτερότητας, μετατρέπεται σε υποτελή ή ακόμη και σύμμαχο, εν πάση περιπτώσει, αναγνωρίζεται.

Το ναζιστικό όμως μίσος του άλλου ως εχθρού αντανακλά ένα βαθύτερο μίσος. Είναι το μίσος του άλλου που πηγάζει από το μίσος του εαυτού (βλ. Καστοριάδης «Σκέψεις πάνω στο ρατσισμό»).

Είναι έκφραση της απέχθειας που η ασυνείδητη ψυχή νιώθει απέναντι στον εκκοινωνισμένο εαυτό της, ο οποίος βιώνεται ως εμπράγματη ενσάρκωση κάθε αποτυχίας. Ήδη η κοινωνικοποίηση, η κοινωνική κατασκευή του ατόμου αποτελεί μία πρωταρχική βία για την ψυχική μονάδα, μία βία που οδηγεί σε διαδοχικές απωθήσεις και αρνήσεις της πραγματικότητας. Είναι μία βία απώλειας της μοναδικότητας και της παντοδυναμίας της ψυχής, η οποία γίνεται άτομο εγκαταλείποντας τις φαντασιώσεις ισχύος της και συμβιβαζόμενη με την επένδυση στο κοινωνικό νόημα που το άτομο επιτρέπεται να εκφράσει. Αυτή η επένδυση δεν είναι σχεδόν ποτέ επαρκής και συχνά τα αισθήματα ανεπάρκειας κυριαρχούν στη διαμόρφωση μίας βαθιά απόρριψης του συνειδητού Εγώ.

Αυτή η απόρριψη μπορεί να οδηγήσει στην αυτοκτονία, αλλά μπορεί να αλλάξει αντικείμενο, μετατοπίζοντας το αίσθημα μίσους από την πραγματική περιοχή, τον εαυτό, σε μία φανταστική περιοχή, τον μυθικό Άλλο/Εχθρό.

Έτσι, ο ξένος μετατρέπεται σε διαρκή υπενθύμιση της εγωτικής ανεπάρκειας, σκοτεινό αντικαθρέφτισμα και οντολογική απειλή για την ψυχή. Ταυτόχρονα, το ενοχλητικό Εγώ, η συνειδητή υποκειμενική κλιτύς του ατόμου, εκμηδενίζεται μέσα από την άρνησή του να γίνει πρόσωπο, μέσα από την απόλυτη παραχώρηση της προσωπικότητάς του στην βούληση του Φύρερ, μέσα από τη δολοφονία της ατομικότητάς του.

Ο ναζισμός είναι αντιϊστορικός, και θέτει μία ιστορική μυθολογία προκειμένου να δικαιώσει αυτήν την επιθυμία εξόντωσης του Άλλου, ανακαλύπτοντας συνέχειες και μυθικές οντότητες πίσω από το πέπλο των γεγονότων.

Είναι ένας Μύθος στη θέση του Λόγου και ένας Μύθος προσωπικός,

με την έννοια πως δεν μπορεί ο Άλλος να τον συμμεριστεί, δεν έχει θέση σ' αυτόν παρά μονάχα τη θέση του τελετουργικού θύματος. Αντί για ένα μυθικό παρελθόν, όπως ο εθνικισμός, ο ναζισμός προβάλλει ένα μυθικό παρόν, τοποθετώντας μία εξιστόρηση πάνω και πέρα από την Ιστορία. Ο πρώτος ακρωτηριάζει την Ιστορία προκειμένου να δικαιωθεί, ο δεύτερος δικαιώνεται αρνούμενος την Ιστορία. Και έτσι έχει την ικανότητα να αναβιώνει αρχαϊκές τελετουργίες και αισθήματα μυθικής κοινοτικής ταυτότητας μέσα στον σύγχρονο τεχνικό και τεχνολογικό κόσμο χωρίς καμία αντίφαση. Το μυθικό παρελθόν του ναζισμού δεν είναι ένα λογικό πρότερο όπως του εθνικισμού, αλλά ένα παροντικό επέκεινα προς το οποίο τείνει.

Έτσι, ο Μύθος και η Τελετουργία τρέφουν τον πολιτικό λόγο των ναζί τη στιγμή που δολοφονείται ο Λόγος. Οι ναζί είναι πέραν κάθε διαλόγου γιατί είναι εγγενώς ανορθολογικοί στην επίκλησή τους. Η δημόσια παρουσία τους απευθύνεται σε αρχέγονα κοινωνικά ορμέμφυτα και τα σύμβολά τους απηχούν μαγική και μυστηριακή ισχύ.

> *Ο ναζιστής οπαδός, που ζητεί να εξοντώσει τον ξένο ενώ ήδη έχει τελετουργικά εξοντώσει τον εαυτό του ως πρόσωπο μέσα από την απόλυτη υποταγή και πειθαρχία, βρίσκεται πέραν της ηθικής. Έχοντας αρνηθεί την ελεύθερη βούλησή του, αρνείται κάθε ευθύνη.*

Η ικανότητα της κοινοτοπίας του Κακού που περιέγραψε η Άρεντ («Ο Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ») βρίσκεται ακριβώς σε αυτήν τη στιγμή της απόλυτης υποταγής που ταυτίζεται με την απόλυτη ανηθικότητα και καθιστά τον υπάκουο πολίτη απάνθρωπο δολοφόνο.

Αυτά είναι τα ειδοποιά χαρακτηριστικά και της Χρυσής Αυγής και αυτά την καθιστούν τόσο γοητευτική για ένα κομμάτι της κοινωνίας αυτής της χώρας. Ένας λαός διαρκές θύμα και μία χώρα χωρίς παιδεία αποτελούν ευνοϊκές μήτρες επώασης του αυγού του φιδιού καθώς βυθίζεται στην αυτολύπηση. Η στήριξη των ναζιστών, από τη μία, είναι η λογική της ανάθεσης διεσταλμένη

στα ακρότατα όριά της, όταν η ανάθεση περιλαμβάνει όλη την ύπαρξη, και από την άλλη, το μίσος προς τον εαυτό μετατοπισμένο στα απώτερα όρια της κοινωνικής ταυτότητας, ως μίσος προς τον ξένο. Οι ανιστορικές και μεταφυσικές ιδεοληψίες του ελληνικού εθνικισμού αποτελούν πρώτης τάξεως λιπάσματα για τούτες τις εμμονές και καθηλώσεις. Ο επίσημος πολιτικός ακροδεξιός λόγος της κυβέρνησης έρχεται ως συμπλήρωμα ορθολογικότητας για τις μυστηριακές ανορθολογικές τελετουργίες του αίματος.

Καθώς οι σημασίες καταρρέουν, οι λόγοι της κυριαρχίας και οι παραφυάδες τους ξεγυμνώνονται σαν νεύρα. Ο αγώνας για την αυτονομία και την ελευθερία δεν μπορεί να κερδηθεί παρά από μία κοινωνία αναστοχαστική, με πραγματική παιδεία και με ισχυρή ιστορική συνείδηση. Μία κοινωνία που θα σέβεται τον ξένο σαν αναγκαίο στοιχείο του αυτοσεβασμού της.

Το πρόταγμα της αυτονομίας στη σκέψη του Καστοριάδη (συζήτηση στο Νοσοτρος)

Το πρόταγμα της αυτονομίας στη σκέψη του Κορνήλιου Καστοριάδη – Μια κριτική Ματιά
Ομιλητές:
Νίκος Κατσιαούνης (Περιοδικό Βαβυλωνία)
Αλέξανδρος Σχισμένος (Περιοδικό Βαβυλωνία)
Γιώργος Οικονόμου (Συγγραφέας – Διδάκτωρ Φιλοσοφίας)

Μέρος 1ο:

[youtube id="nlkaIpXTuXc"]

Μέρος 2ο:

[youtube id="-Wy1Nc7NuKg"]

Η συζήτηση έλαβε χώρα στο Nosotros στις 16 Απριλίου 2013.

Τα Δικαιώματα Απέναντι στο Κενό

Αλέξανδρος Σχισμένος

Το 2012 ξημερώνει σαν έτος διάψευσης κάθε προφητείας. Η προφητεία του τέλους της ιστορίας διαψεύστηκε από την ίδια την ιστορία και τώρα ξανά από την ανικανότητα του καπιταλισμού να οδηγήσει την ανθρωπότητα στους παραδείσους της αφθονίας. Η προφητεία της κατάρρευσης του καπιταλισμού διαψεύστηκε από τη συνεχή κατάφαση στις φαντασιακές του προκείμενες σημασίες και την αγωνία του διαρκούς επιθανάτιου ρόγχου του. Η προφητεία της μεταπολίτευσης διαψεύστηκε από την ενεργό λειτουργία του καθεστώτος που μεταπολιτεύτηκε και τον κοινωνικό εναγκαλισμό του κράτους ΠΑΣΟΚ. Οι προφητείες των Μάγια για την καταστροφή του κόσμου θα διαψευστούν στο τέλος του χρόνου, καθώς και οι προφητείες για τις επερχόμενες εκλογές και την περίφημη ανανέωση του πολιτικού προσωπικού των παλαιών ανακτόρων. Μέσα στον ίλιγγο του κοινωνικού μετασχηματισμού που βιώνουμε και την ταυτόχρονη σημασιακή κατάρρευση και αναδημιουργία, μένει να διαψευστούν οι προφητείες του μεταμοντερνισμού, όπως ο θάνατος του υποκειμένου και η επαναστατική εξάρνηση των οικουμενικών δικαιωμάτων.

Ο μεταμοντερνισμός είναι μία λέξη ομπρέλα κάτω από την οποία στοιβάζονται μία σειρά από πολιτικές, φιλοσοφικές και αισθητικές τάσεις με μοναδικό κοινό παρανομαστή την τετριμμένη

απόφανση περί της σχετικότητας των αξιών. Είναι σαφές πως στον γυμνό νοημάτων κόσμο που ζούμε, κάθε σημασία και αξία εκπορεύεται από την κοινωνία και στην κοινωνία βρίσκει το μοναδικό πεδίο ισχύος και πραγμάτωσής της. Από αυτή τη θεμελιώδη παραδοχή ξεπηδούν διάφορες στάσεις απέναντι στο κοινωνικό – ιστορικό.

Μία πρόσφατη μεταμοντέρνα στάση είναι η άρνηση των οικουμενικών δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, όπως αυτά θεσμίστηκαν τον καιρό του διαφωτισμού, ως στοιχεία ενός λόγου περιοριστικού, εξουσιαστικού και απόλυτου. Ο συλλογισμός ξεκινά από την παραδοχή πως κάθε αλήθεια που επιβάλλεται κοινωνικά είναι στην πραγματικότητα λογικώς αυθαίρετη και λογικώς μπορεί να διαψευστεί, και καταλήγει στο συμπέρασμα πως κάθε οικουμενική αλήθεια αποτελεί έναν διανοητικό ολοκληρωτισμό επιβαλλόμενο από την κοινωνικά κυρίαρχη τάξη. Ωστόσο, επισημαίνοντας τις ολοκληρωτικές απολήξεις του κράτους του Λόγου, διαγράφονται μονοκονδυλιάς οι κοινωνικές και πολιτικές κατακτήσεις του δυτικού πολιτισμού κατά τη μάχη του ενάντια στη μεταφυσική και τον θεό; Μπορούμε επικαλούμενοι τη σχετικότητα των αξιών να στήσουμε μία πρόταση για την κοινωνική ελευθερία δίχως ένα θεμελιώδες πλαίσιο αξιών, μπορεί να υπάρξει μία αυτόνομη θέσμιση δίχως μία πρώτη βάση οικουμενικών σημασιών που θεωρούνται αυτοδίκαιες;

Φυσικά το ερώτημα, όταν τεθεί εν κενώ, μπορεί να πάρει όποια απάντηση θέλει. Όπως όμως είπε ο Αριστοτέλης κριτικάροντας την Πολιτεία του Πλάτωνα, ας δούμε τι συμβαίνει στην πραγματικότητα. Καταρχάς κάθε κοινωνική θέσμιση είναι ουσιαστικά αυθαίρετη και αυτό είναι όρος για να υπάρξει συζήτηση για την κοινωνική ελευθερία, καθώς αν υπήρχε κάποιου τύπου βιολογικού ή εξωκοινωνικού προβαδίσματος μίας κοινωνικής θέσμισης έναντι των άλλων, δεν θα υπήρχε λόγος πολιτικός, αλλά απλώς επιστημονικός. Κάτι τέτοιο θέλησε να υποστηρίξει ο μαρξισμός με τα γνωστά αποτελέσματα, όταν υπέθεσε πως η γνώση των πραγματικών εξωκοινωνικών νόμων κίνησης της ιστορίας θα του έδινε ένα αντικειμενικό προβάδισμα ως καθεστώς.

Ταυτόχρονα, κάθε θέσμιση προκύπτει αυθαίρετα αλλά σε υπαρκτό χώρο και χρόνο, με υπαρκτούς περιορισμούς υλικούς ή ιστορικούς, δίχως αυτό αναγκαστικά να εισβάλλει βαθιά στον πυρήνα των σημασιών της, καθώς υπάρχουν παραδείγματα ετερόνομων κοινωνιών αφθονίας και αυτόνομων κοινωνιών σπάνης.

Υπάρχει ωστόσο ένα αντικειμενικό κριτήριο διαχωρισμού μίας αυτόνομης και μίας ετερόνομης θέσμισης, και αυτό είναι ακριβώς η επίγνωση των αυθαίρετου των νόμων και η συνειδητή διαρκής συζήτηση γύρω από τα προβλήματα που αυτός ακριβώς ο αυθαίρετος ριζικά φαντασιακός χαρακτήρας των θεσμίσεων γεννάει. Το μόνο σταθερό σημείο μέσα σε αυτό το σαθρό σημασιακό έδαφος οφείλει να είναι η θέση θεμελιακών, αυθαίρετων λογικώς αλλά ηθικώς απελευθερωτικών αξιωμάτων ως βασικές αξίες της κοινωνίας.

Ο τεράστιος μετασχηματισμός του διαφωτισμού ανέδειξε ως τέτοια τα οικουμενικά δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη. Ήταν ένας λόγος που συγκροτήθηκε με μένος απέναντι στη μεταφυσική σύλληψη της ελέω θεού δικαίωσης της εξουσίας. Ως τέτοιος απαιτεί τη διαρκή λογοδοσία της εξουσίας απέναντι στο άσυλο που αυτά προσφέρουν στο εκάστοτε άτομο. Ως τέτοια εκφράζουν μία ισορροπία ανάμεσα σε μία ξέχωρη ατομικότητα και μία κοινωνική συλλογικότητα πολλαπλών συμφερόντων και επιδιώξεων. Εκφράζουν μία κοινωνία όπου η εξέγερση του ατόμου οδήγησε στην αναγνώριση του ατόμου ως ανθρώπου και πολίτη και όχι ως απλού μέλους ενός κοινωνικού σώματος ή υπηκόου.

Η ερμηνεία τους μπορεί να πάρει δύο θέσεις, αμυντική και επιθετική, ανάλογα με το περιεχόμενο που οι λέξεις, ελευθερία, ισότητα και το δικαίωμα της επιδίωξης της ευτυχίας λαβαίνουν. Αν ονομάσουμε ελευθερία την οικιακή ασφάλεια, ισότητα την ομογενοποίηση και ευτυχία την ατομική απόλαυση τότε έχουμε ένα κενό χαρτί παράδοσης της εξουσίας στο κράτος ή όποιον άλλον πάτρωνα προσφέρεται. Αν όμως δώσουμε στην ελευθερία το περιεχόμενο του αυτεξούσιου, στην ισότητα της κοινωνικής αλληλεγγύης και ισαξίας κάθε ανθρώπου και στην ευτυχία το περιεχόμενο της δημόσιας συλλογικής πράξης, τότε οι λέξεις αποκτούν την πραγματική τους δύναμη. Τη δύναμη μίας πύρινης

κατάφασης του δικαιώματος του ανθρώπου να ζει δίχως τυραννία.

Παρ’ όλες τις ιστορικές τους βεβηλώσεις και διαστρεβλώσεις, τα οικουμενικά δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούν βαρύτατη αυτεπίγνωση της ανθρωπότητας. Ξεπηδούν από την επίγνωση πως μόνο ο άνθρωπος θέτει δίκαιο και πως αυτό το δίκαιο το θέτει ως άνθρωπος και ως άνθρωπος γεννιέται εντός ενός κόσμου δικαίου (δηλαδή ενός κοινωνικά θεσμισμένου κόσμου, όχι δίκαιου αναγκαστικά) και πως η ύπαρξή του δεν αποτελεί απλώς μία βιολογική οντότητα αλλά μία κοινωνικο-ιστορική. Τέθηκαν δε ως οικουμενικά ακριβώς γιατί καμία εξωκοινωνική βιολογική ή θεολογική επισήμανση δεν επισυνάφθηκε, ώστε να ανήκουν σε μία κουλτούρα ή ένα λαό.

Το ζήτημα είναι να τα διευρύνουμε ώστε να μπορούν να αποτελέσουν μία βάση εκτύλιξης όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου, και θεμελίωσης όλης της δημιουργικής ενέργειας κάθε πολίτη. Δεν χρειάζεται να αρνηθούμε την πολιτική ύπαρξη του ατόμου, αντιθέτως πρέπει να διευρύνουμε την πολιτική έννοια σε κάθε γωνία και τόπο της κοινωνίας, ώστε οι αποκλεισμένοι να μην εξισωθούν στον αποκλεισμό αλλά στην ελευθερία. Οι νέες θεσμίσεις που γεννιούνται θέτουν ως βάση την ενεργό πράξη δίχως κοινωνικά σύνορα και η πράξη οφείλει να είναι συνειδητά με την πλευρά της ανθρωπότητας, μέσω της αναγνώρισης του άλλου και της δημιουργικής σύνθεσης του πραγματικού θεσμίζοντος φαντασιακού.